MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
MYKOLO ROMERIO TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

MONIKA GRIŠKUTĖ

BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ SEKSUALINĮ PRIEKABIAVIMĄ LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Docentas dr. Tomas Girdenis

Vilnius, 2019

TURINYS

ĮVADAS 3

1. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO TEISINIS REGULIAVIMAS 8

1.1. Seksualinio priekabiavimo reglamentavimas darbo santykiuose 14

1.2. Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą 18

2. BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ SEKSUALINĮ PRIEKABIAVIMĄ: PRAKTINIAI ASPEKTAI 23

2.1. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą taikymas Lietuvos teismų praktikoje 23

2.2. LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo normos atribojimas nuo kitų LR BK normų ... 33

2.2.1. Seksualinio priekabiavimo normos atribojimas nuo jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo veiksmų (LR BK 153 straipsnis) 33

2.2.2. Seksualinio priekabiavimo normos atribojimas nuo privertimo lytiškai santykiauti (LR BK 151 straipsnis) 35

2.3. Baudžiamosios atsakomybės netaikymo problematika Lietuvoje 36

3. ALTERNATYVŪS PAŽEISTŲ TEISIŲ GYNYBOS BŪDAI BEI SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO DEKRIMINALIZAVIMO IDĖJA 40

3.1. Seksualinio priekabiavimo dekriminalizavimo galimybės 40

3.2. Drausminė, administracinė ir civilinė atsakomybės 44

IŠVADOS 55

PASIŪLYMAI 57

LITERATŪRA 58

ANOTACIJA 66

SANTRAUKA 67

SUMMARY 68

ĮVADAS

Seksualinis priekabiavimas, kaip viena iš seniausiai draudžiamų diskriminacijos formų, didelio susidomėjimo visuomenės lygiu Lietuvoje ir pasaulyje sulaukė per pastaruosius kelerius metus. Didžioji dalis visuomenės, pasklidus #Metoo judėjimui[1], pradėjo garsiai kalbėti apie jau įsisenėjusią seksualinio priekabiavimo masto bei seksualinio priekabiavimo aukų teisių gynybos problemą. Iš pirmo žvilgsnio, išsamus reglamentavimas leidžia daryti prielaidas apie tinkamą teisinį reguliavimą seksualinio priekabiavimo atvejais, tačiau išanalizavus teisės aktų gausą bei turinį, kyla klausimas, ar gausa visuomet gali užtikrinti esamų problemų sprendimą? Atsakymas į šį klausimą gali būti pateiktas tik sistemiškai išanalizavus tarptautinį bei nacionalinį teisinį reguliavimą, teismų priimamus sprendimus bei įvertinus priežastis, kodėl dalis seksualinio priekabiavimo aukų nesikreipia pagalbos į atitinkamas institucijas.

Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą reglamentuota Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso[2] (toliau – LR BK) 152 straipsnyje. Kaip ir už bet kurią kitą uždraustą veiką, baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą gali būti taikoma tik kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*). Oleg Fedosiuk straipsnyje „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir praktika“ pateikė išvadas, kuriose nurodė, kad *ultima ratio* principas yra dažnai ignoruojamas ir dėl šios priežasties LR BK „neišvengta kriminalizavimo pertekliaus, abstrakčių ir pernelyg didelę interpretavimo laisvę paliekančių nusikalstamų veikų definicijų“[3]. Atsižvelgus į tai, kad Europos Sąjungoje iš 28 valstybių narių, mažiau nei pusėje valstybių, tarp jų ir Lietuvoje, numatyta baudžiamojo atsakomybė už seksualinį priekabiavimą, klausimų dėl realios baudžiamosios atsakomybės taikymo kyla dar daugiau. Pagal Informatikos ir ryšių departamento pateikiamus duomenis, seksualinio priekabiavimo, kaip nusikalstamos veikos, registravimas pasižymi labai nedideliais mastais, t. y. 2015 ir 2016 metais užregistruota po 1 veiką, 2017 ir 2018 metais – po 6, 2019 metų sausio – rugpjūčio mėnesiais – 4 veikos[4]. Manytina, kad tokiam užregistruotų veikų skaičiui tiesioginę įtaką gali daryti tokios priežastys, kaip „sudėtingas tokio pobūdžio bylų įrodinėjimas, prastas visuomenės narių normos supratimas ir įsisavinimas,

[1] Ugnė Litvinaitė, „Dveji metai po #MeToo: Sistema neapvirto, bet pokyčiai vyksta“, *Mano teisės*, 2019 m. lapkričio 19 d., https://manoteises.lt/straipsnis/dveji-metai-po-metoo-sistema-neapvirto-bet-pokyciai-vyksta-3/.

[2] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios*, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr.

[3] Fedosiuk, Oleg. „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir praktika“. Jurisprudencija, Nr. 19(2) (2012).

[4] Informatikos ir ryšių departamentas, Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 14 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1.

visuomenės narių (ypač moterų) baimė ir teisinių žinių stoka“[5]. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (toliau – LGKT) Teisės skyriaus vyresnioji patarėja Laima Vengalė – Dits pabrėžia, kad dėl įvairių priežasčių asmenys labiau yra linkę kreiptis anonimiškai (LGKT per metus sulaukia mažiau nei 5 oficialių skundų dėl seksualinio priekabiavimo[6]) ir nurodo tris dažniausius anoniminio kreipimosi atvejus:

- Moterų užklausos dėl seksualinio priekabiavimo atpažinimo bei klausimai, susiję su apsaugos priemonėmis, t. y. kokių veiksmų imtis, kad prie jų nebūtų seksualiai priekabiaujama;
- Vyrų užklausos su klausimais kaip padėti nukentėjusiai nuo seksualinio priekabiavimo žmonai / draugei;
- Darbdavių užklausos dėl seksualinio priekabiavimo atpažinimo, t. y. nurodomos aplinkybės ir prašoma įvertinti, ar nurodyti veiksmai traktuotini kaip seksualinis priekabiavimas[7].

Šio darbo aktualumui taip pat svarbus 2017 metais panaikintas privataus kaltinimo institutas. Po šio pakeitimo „bylos dėl seksualinio priekabiavimo tapo privačiai viešos – ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus nukentėjusiojo skundą arba pareiškimą, tačiau už jį atsakinga valstybė, veikdama per prokurorą ir ikiteisminio tyrimo pareigūnus“[8]. Daroma prielaida, kad privataus kaltinimo instituto panaikinimas turėjo palengvinti seksualinio priekabiavimo atvejų įrodinėjimą bei paskatinti asmenis kreiptis dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, tačiau pagal aukščiau pateiktus duomenis, registruotų veikų skaičius nepasižymėjo didesniu mastu.

Taigi, atsižvelgus į retą BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo normos taikymą, asmenų nesikreipimą į institucijas dėl pažeistų teisių gynybos bei tai, kad didžioji dalis Europos valstybių netaiko baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą, manytina, kad šio baigiamojo darbo tema yra itin aktuali dabartiniame baudžiamosios politikos taikyme.

Tiriama problema. Ar LR BK norma, kurioje numatytas seksualinis priekabiavimas, yra realiai veikianti ir, ar būtina baudžiamoji atsakomybė siekiant užtikrinti seksualinio priekabiavimo aukų teisių gynybą?

---

[5] Paulius Veršekys, „Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos“ *Teisė 68 (2008): 194.*

[6] Vilniaus universitetas, „Seksualinis priekabiavimas – riba, kuri pajuntama“, *VU naujienos,* 2018 m. gruodžio 12 d., https://naujienos.vu.lt/seksualinis-priekabiavimas-riba-kuri-pajuntama/.

[7] Litvinaitė, *supra note*, 1.

[8] Dovilė Murauskienė, „Kokia teisinė atsakomybė laukia seksualiai priekabiavusių asmenų?“, Teismai, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d., https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/kokia-teisine-atsakomybe-laukia-seksualiai-priekabiavusiu-asmenu/5525.

***Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis*.** Kalbant apie seksualinį priekabiavimą pirmiausia būtina suprasti, kad tai yra diskriminacijos forma ir tik vėliau – BK uždrausta veika. Būtent dėl šios priežasties būtina apžvelgti tiek seniausią, tiek naujausią teisinį reguliavimą. Seksualinio priekabiavimo, kaip diskriminacijos formos, draudžiamumas įtvirtintas tarptautiniuose teisės aktuose dėl žmogaus teisių apsaugos, tokiuose kaip 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija[9], 1976 m. Jungtinių Tautų konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims[10], 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje[11] bei kituose[12].

Europos Sąjungos antrinės teisės aktuose yra *expressis verbis* įtvirtintas elgesio, turinčio priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo požymių draudimas. Šių teisės aktų pavyzdžiai galėtų būti Europos Komisijos 1991 m. lapkričio 27 d. rekomendacija (92/131/EEB) „Dėl moterų ir vyrų orumo apsaugos darbe“, Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. liepos 5 d. direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo[13].

Be kita ko, šiame baigiamajame darbe aktualus Lietuvoje esantis teisinis reguliavimas, t. y. Lietuvos Respublikos Konstitucija[14], Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas[15], Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas[16], Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas[17], Lietuvos Respublikos darbo kodeksas[18], Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas[19] bei LR BK.

---

[9] „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385.

[10] „Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227.

[11] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841.

[12] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7f039a42e50111e7b4d1bdd5f1a9ff0e?jfwid=16a7xc5dmw.

[13] *Ibid*.

[14] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS, 2019 m. rugsėjo 26 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890/asr.

[15] „Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69453/asr.

[16] „Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522/asr.

[17] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr.

[18] „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10c6bfd07bd511e6a0f68fd135e6f40c/asr.

[19] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra tikslios ir išsamios seksualinio priekabiavimo normos analizės. Vienas iš aktualesnių doktrinos šaltinių – 2017 metais išleista knyga „Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga“[20]. Knygos autoriai pateikia susistemintą analizę apie LR BK įtvirtintą seksualinio priekabiavimo normą. Šiame baigiamajame darbe taip pat aktualūs moksliniai straipsniai: Vidmanto Dvilaičio straipsnis „Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį“[21] bei Pauliaus Veršekio straipsnis „Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos“[22]. Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad aukščiau minėti šaltiniai, atsižvelgus į dabartines tendencijas, yra pakankamai seni, todėl netikslinga beatodairiškai juos taikyti šių dienų problemų sprendimui.

Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu taip pat labai skurdi: viešose paieškų sistemose, tokiose kaip Infolex, Liteko ir E-teismai, baudžiamųjų bylų skaičius pagal LR BK 152 straipsnį nuo 2010 metų nesiekia pusės šimto. Tokie nagrinėjamų bylų skaičiai parodė, kad seksualinio priekabiavimo norma galimai nėra efektyviai veikianti.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šiame darbe pateikiama analizė, išaiškinimai bei kritinis požiūris į įtvirtintą baudžiamąją atsakomybė už seksualinį priekabiavimą galėtų padėti įstatymų leidėjui įvertinti BK 152 straipsnio reikalingumą bei praktinį jo taikymą teismų veikloje.

Tyrimo tikslas. Kompleksiškai ir sistemiškai išanalizavus seksualinio priekabiavimo teisinį reguliavimą bei įvertinus teismų praktikoje kylančias problemas, įvertinti seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo pagrįstumą.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti bei ištirti seksualinio priekabiavimo teisinį reguliavimą tarptautiniu, tarpvalstybiniu ir nacionaliniu lygiu, įvertinant jų panašumus bei skirtumus.
2. Atriboti baudžiamosios atsakomybės taikymą už seksualinį priekabiavimą nuo kitų seksualinių nusikaltimų.
3. Nustatyti baudžiamosios atsakomybės netaikymo problematiką.
4. Įvertinti seksualinio priekabiavimo dekriminalizavimo galimybes.
5. Ištirti alternatyvius asmenų, patyrusių seksualinį priekabiavimą, pažeistų teisių gynybos būdus.

[20] Daiva Bereikienė ir kt., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga* (Vilnius: Registrų centras, 2017), 184-186.
[21] Vidmantas Dvilaitis, „Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį“, *Jurisprudencija* Nr. 60(52) (2004):104-114.
[22] Veršekys, *supra note*, 5.

Tyrimo metodika. Šiame darbe naudojami šie mokslinio tyrimo metodai:

1. *Sisteminis ir lingvistinis metodai* buvo naudojami atskleidžiant seksualinio priekabiavimo normos prasmę, išskyrimo reikšmę bei taikymą skirtingų valstybių teisiniame reguliavime;
2. *Lyginamasis metodas* taikytas siekiant palyginti baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą taikymą skirtingų valstybių teisiniame reguliavime;
3. *Dokumentų analizės metodas* padėjo atskleisti ir išanalizuoti galiojančių įstatymų normas, kurios reglamentuoja baudžiamąją bei kitas atsakomybes už seksualinį priekabiavimą, įvertinti straipsnius bei autorių vertinimus šia tema. Be kita ko, metodas buvo naudojamas analizuojant teismų praktiką;
4. *Loginis ir apibendrinimo metodai* buvo naudojami siekiant apibendrinti tyrimo rezultatus bei pateikti pagrįstas išvadas;
5. *Analitiniu – kritiniu metodu* atskleistos skirtingos valstybių pozicijos baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą klausimu, vertinami alternatyvūs asmenų pažeistų teisių gynybos būdai.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalies skyriai, išvados ir pasiūlymai.

Pirmoji dėstymo dalis yra skirta seksualinio priekabiavimo teisinio reguliavimo analizei tarptautiniu, tarpvalstybiniu bei nacionaliniu lygiu. Analizuojant išskiriami panašumai bei skirtumai, atskleidžiami LR BK 152 straipsnyje įtvirtinti požymiai.

Antroji dalis yra skirta šiam baigiamajam darbui aktualios teismų praktikos analizei, seksualinio priekabiavimo normos atribojimui nuo kitų seksualinių nusikaltimų bei baudžiamosios atsakomybės netaikymo problematikai.

Trečioje dėstymo dalyje analizuojami bei siūlomi alternatyvūs asmenų, patyrusių seksualinį priekabiavimą, pažeistų teisių gynybos būdai, įvertinama LR BK 152 straipsnio normos dekriminalizavimo idėja.

Ginamieji teiginiai. Seksualinio priekabiavimo normos dekriminalizavimas bei tinkamas alternatyvių pažeistų teisių gynybos priemonių užtikrinimas nepažeistų seksualinio priekabiavimo aukų teisių į seksualinio apsisprendimo laisvę.

1. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO TEISINIS REGULIAVIMAS

Seksualinis priekabiavimas pagal tarptautinius teisės aktus pirmiausiai pripažįstamas kaip viena iš diskriminacijos formų. Dėl šios priežasties kiekviena valstybė savo teisinėje sistemoje yra įtvirtinusi įvairius pažeistų teisių gynybos būdus, numatant skirtingus seksualinio priekabiavimo apibrėžimus. Skirtingas valstybių teisinis reguliavimas dažnai kelia diskusijas, ar skirtingo apibrėžimo pagrindais reglamentuoti teisių gynimo būdai yra realiai veikiantys ir, ar toks skirtingas kiekvienos valstybės reguliavimas yra būtinas.

Pirmąsias užuomazgas, kuriose įtvirtintas seksualinio priekabiavimo draudimas, galima įžvelgti jau 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje[23]. Joje numatytos pamatinės nuostatos, ginančios asmenų orumą, privatumą, šeimos gyvenimą, asmens garbę bei reputaciją, o 7 straipsnyje įtvirtinta, kad „visi žmonės yra lygūs įstatymui ir nediskriminuojami turi teisę į lygią įstatymo apsaugą, kad visi turi teisę į lygią apsaugą nuo visokios diskriminacijos ir nuo visokio tokios diskriminacijos kurstymo“[24]. Iš esmės šios nuostatos pakartotos ir 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje[25], 1966 m. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte[26], 1966 m. Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte[27] bei kituose. Atkreiptinas dėmesys, kad įvardintuose teisės aktuose numatyti bendrieji bruožai, kurių pagrindais daromos išvestinės prielaidos apie seksualinio priekabiavimo draudimą.

Aukščiau minėtuose tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintos nekintamos žmogaus teisės be abejonės turėjo įtakos kuriant bei įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos[28] (toliau – Konstitucija) II skirsnio idėjas. Seksualinis priekabiavimas dėl įgyvendinamų veiksmų pobūdžio yra glaudžiai susijęs su asmenų pasirinkimo laisve, orumu bei jų teise į fizinį bei psichinį neliečiamumą. Konstitucijos 21 straipsnyje numatyta, kad žmogaus asmuo neliečiamas bei žmogaus orumą gina įstatymas[29]. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) 2000 m. gegužės 8 d. nutarime išaiškinta, kad „įstatymai turi užtikrinti, jog žmogus bus apsaugomas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio valstybės, savivaldybių institucijų, jų pareigūnų ir tarnautojų, taip pat kitų asmenų poveikio jo gyvybei, sveikatai, fizinio aktyvumo laisvei ir bet kokio kėsinimosi į jo psichinę

[23] „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“.
[24] *Ibid.*
[25] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“.
[26] „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, LRS, žiūrėta 2019 m. spalio 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848.
[27] „Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas“, LRS, žiūrėta 2019 m. spalio 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850.
[28] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“.
[29] *Ibid*.

ir dvasinę būseną, jo intelektinę ir kūrybinę raišką. <...> asmens neliečiamybė nustato kitų asmenų laisvės ribas, t. y. pastarųjų elgesys leistinas tiek, kiek jis nepadaro žalos kitų asmenų asmens neliečiamybei“[30]. Kitame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad „prigimtinės žmogaus teisės – tai individo prigimtinės galimybės, kurios užtikrina jo žmogiškąjį orumą socialinio gyvenimo srityse. Pažymėtina, kad orumas būdingas kiekvienam žmogui – nesvarbu, kaip jis pats save ar kiti žmonės jį vertina“[31]. Šios pamatinės nuostatos yra imperatyvios, jų privalo laikytis tiek piliečiai, tiek įstatymų leidėjas. Nepaisant konstituciškai įtvirtintų šių esminių ir vienų iš labiausiai saugomų vertybių, seksualinių priekabiavimo atvejų atskleidimas, jų iškėlimas į viešumą praėjus net keleriems metams, įgauna vis didesnį pagreitį[32].

Tik 2017 metais Konstitucinis Teismas tapo pirmuoju teismu Lietuvoje, plačiau pasisakiusiu seksualinio priekabiavimo tema, tuo pačiu įtvirtinant platesnį seksualinio priekabiavimo apibrėžimą: „priekabiavimas dėl lyties, *inter alia* seksualinis priekabiavimas, <...> pasižymi tuo, kad toks elgesys gali būti išreikštas fiziniu veiksmu, gestu, žodžiu ar raštu (kaip antai prisilietimais, apsikabinimais, laiškais, pasakojimais, replikomis, tam tikrų vaizdų demonstravimu, kt.); paprastai tai yra elgesys, trunkantis tam tikrą laiką, jis gali būti pasikartojantis ar sistemingas; toks elgesys yra nepageidaujamas, t. y. nepriimtinas asmeniui, su kuriuo taip elgiamasi; elgesio turinys yra susijęs su asmens, prie kurio priekabiaujama, lytimi (seksualinio priekabiavimo atveju elgesio turinys taip pat turi seksualinį pobūdį, t. y. gali būti vulgarus, susijęs su prisilietimais prie tam tikrų kūno vietų, pokalbiais lytinių santykių, pornografijos, seksualinių savybių tematika ir pan.); šiuo elgesiu siekiama pažeminti arba yra žeminamas žmogaus orumas; juo taip pat siekiama sukurti arba kuriama asmenį, su kuriuo taip elgiamasi, bauginanti, priešiška, žeminanti ar žeidžianti

---

[30] „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRKT, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 30 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content.

[31] „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRKT, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 30 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta277/content.

[32] Straipsniai iš dienraščių:

1) „Seksualinis priekabiavimas – vieša paslaptis. Kodėl žino daug kas, bet kalba retas?“ *Mano teisės*, 2018 m. vasario 2 d., http://manoteises.lt/straipsnis/seksualinis-priekabiavimas-viesa-paslaptis-kodel-zino-daug-kas-bet-kalba-retas/.
2) „Baigtas ikiteisminis tyrimas dėl galimo seksualinio priekabiavimo“, *Prokuratūros*, 2018 m. rugsėjo 3 d., https://www.prokuraturos.lt/lt/naujienos/ikiteisminiai-tyrimai-ir-viesojo-intereso-gynimas/baigtas-ikiteisminis-tyrimas-del-galimo-seksualinio-priekabiavimo/6048.
3) „Teismas baigė ginčą dėl seksualinio priekabiavimo Juozo Miltinio dramos teatre“, *Lygybė*, 2019 m. balandžio 18 d., https://lygybe.lt/lt/naujienos/teismas-baige-ginca-del-seksualinio-priekabiavimo-juozo-miltinio-dramos-teatre/1083.

aplinka“[33]. Be kita ko, pirmą kartą teismų praktikoje susidurta su atveju, kai seksualinis priekabiavimas užtraukia ir konstitucinę atsakomybę[34]. Minėtas atvejis, visuomenės sąmojingumas bei institucijų veiklos tapo postūmis seksualinio priekabiavimo keliamų problemų sprendimo būdų ieškojimui bei aktyviam realių priemonių taikymui[35].

Ispanijos Konstitucinis Teismas seksualinio priekabiavimo tema pasisakė 1999 m. gruodžio 13 d. sprendime, kuriame konstatavo, kad „seksualiniu priekabiavimu yra pažeidžiama viena iš pagrindinių asmens teisių ir laisvių – asmens teisė į privatumą ir menkinamas žmogaus orumas, toks elgesys taip pat gali būti susijęs su Konstitucijoje įtvirtintu draudimu diskriminuoti dėl lyties. <...> Konstitucinėmis nuostatomis, kuriomis laiduojama asmens teisė į privatumą (Ispanijos Konstitucijos 18 straipsnis), asmuo saugomas tik nuo tokio seksualinio pobūdžio elgesio, kuriam asmuo, pritariantis tokį elgesį, nepasiduoda. Tačiau konkretus elgesys bus laikomas seksualiniu priekabiavimu, net jei nukentėjęs asmuo neparodys aiškaus ir kategoriško pasipriešinimo, jei yra akivaizdu, kad tam asmeniui toks elgesys yra nepageidaujamas, ir visada, jei elgesys yra pakankamai rimtas, kad būtų laikomas įžeidžiamu“[36].

Kaip matoma, Ispanijos teismas kur kas anksčiau nei Lietuvos Konstitucinis Teismas numatė seksualinio priekabiavimo, kaip diskriminacinės formos, gaires, tačiau apibrėžimo klausimo prasme – Konstitucinio Teismo pasisakymas išsamesnis. Visgi, būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad Konstitucinio Teismo pasisakymai suformuluoti po to, kai jau ne vienerius metus kalbama apie seksualinį priekabiavimą, tad ir išsamumas yra proporcingas jau priimtiems kitų institucijų išaiškinimams bei tarptautiniams teisės aktams. Pažymėtina, kad ne tik valstybių konstitucijose, tačiau ir kituose teisės aktuose seksualinio priekabiavimo klausimas yra nagrinėjamas, pateikiant apibrėžimus bei numatant veiksmų ribas.

Vokietijoje seksualinio priekabiavimo norma įtvirtinta Bendrajame lygybės akte, kuriame numatyta, kad seksualinis priekabiavimas laikomas diskriminacija ir traktuojamas kaip nepageidaujamas seksualinis elgesys, įskaitant nepageidaujamus lytinius veiksmus, prašymus atlikti lytinius veiksmus, fizinio seksualinio pobūdžio kontakto atvejus, seksualinio pobūdžio komentarus,

---

[33] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
[34] *Ibid.*
[35] Realios prevencijos priemonės:
1) „Seksualinio priekabiavimo ir diskriminacijos prevencija“, *Vilniaus universitetas*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 28 d., https://vusa.lt/lt/seksualinio-priekabiavimo-ir-diskriminacijos-prevencija;
2) „Startuoja seksualinio priekabiavimo prevencijos kino industrijoje projektas“, *Lietuvos kino centras*, 2019 m. balandžio 24 d., http://manoteises.lt/straipsnis/startuoja-seksualinio-priekabiavimo-prevencijos-kino-industrijoje-projektas/.

[36] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

nepageidaujamų pornografinio turinio vaizdų demonstravimą, siekiant pažeisti atitinkamo asmens orumą, ypač tais atvejais, kai tai sukelia bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką[37]. Iš pateikto apibrėžimo matoma, kad įtvirtintas platus spektras veiksmų, kurie traktuojami kaip seksualinis priekabiavimas, todėl manytina, kad toks išsamumas padeda tiksliau įvertinti seksualinio priekabiavimo ribas, be būtinybės analizuoti papildomus teisės aktus.

Visiškai priešinga situacija įžvelgiama Švedijoje galiojančiuose teisės aktuose – Diskriminacijos įstatymo (2008:567) nuostatuose įtvirtintas abstraktus seksualinio priekabiavimo apibrėžimas ir nurodoma, kad seksualinis priekabiavimas yra seksualinio pobūdžio elgesys, pažeidžiantis asmens orumą[38]. Nepaisant to, kad nurodytas apibrėžimas yra neišsamus ir nedetalizuotas, minėtame teisės akte papildomai įtvirtinama, kad seksualinis priekabiavimas yra draudžiamas užimtumo, švietimo, sveikatos ir medicinos priežiūros bei socialinėse tarnybose, socialinio draudimo sistemose, nacionalinėje karinėje ir civilinėje tarnyboje, tuo pačiu užtikrinant asmenų teisę kreiptis dėl jų teisių pažeidimo į teismus[39]. Manytina, kad platus seksualinio priekabiavimo draudimas ir suteikta teisė kreiptis į teismą turėtų užtikrinti ir nepažeisti asmenų teisės į gynybą, kuomet žeminamas jų orumas, tačiau pagal 2014 metais Pagrindinių teisių agentūros atliktus tyrimus, o konkrečiai Europos Sąjungos masto apklausą „Smurtas prieš moteris“, Švedijoje seksualinio priekabiavimo paplitimas yra vienas didžiausių tarp visų Europos Sąjungos šalių[40]. Visgi, vertinant tokius rezultatus derėtų atsižvelgti ir į kultūrų skirtumus, visuomenės požiūrį į seksualinį priekabiavimą bei valstybėse esantį reglamentavimą. Visi minėti veiksniai turi įtakos asmens, nukentėjusio nuo seksualinio priekabiavimo, pasitikėjimui teisėsaugos institucijomis bei pasiryžimui atvirai kalbėti seksualinio priekabiavimo tema bei nebūti pasmerktam.

Tarptautiniu mastu tiesioginės nuostatos dėl seksualinio priekabiavimo draudimo įtvirtintos 1996 m. Europos socialinėje chartijoje (pataisytoje), kurios 26 straipsnyje nustatyta, jog, siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų teisė į orumą darbe, šalys įsipareigoja *inter alia* skatinti jautrumą ir informuotumą, padedančius užkirsti kelią seksualiniam priekabiavimui darbe arba kitaip susijusiam su darbu, taip pat nuolatiniams smerktiniems ar aiškiai neigiamiems ir

[37] „Act Implementing European Directives Putting Into Effect the Principle of Equal Treatment“, žiūrėta 2019 m. spalio 5 d., https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/EN/publikationen/agg_in_englischer_Sprache.pdf;jsessionid=5BA941086AAED89211D6964D3D598870.2_cid332?__blob=publicationFile&v=2.

[38] „Discrimination Act“, žiūrėta 2019 m. spalio 5 d., https://www.government.se/contentassets/6732121a2cb54ee3b21da9c628b6bdc7/oversattning-diskrimineringslagen_eng.pdf.

[39] Social Institutions & Gender Index, „Country Sweden“, žiūrėta 2019 m. spalio 7 d., https://www.genderindex.org/wp-content/uploads/files/datasheets/2019/SE.pdf.

[40] European Union Agency for Fundamental Rights, „Violence against women: an EU-wide survey“, žiūrėta 2019 m. spalio 7 d., https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.

įžeidžiamiems veiksmams, nukreiptiems prieš pavienius darbuotojus darbe ar kitaip susijusiems su darbu, ir imtis visų reikiamų priemonių, kad darbuotojai būtų apsaugoti nuo tokio elgesio[41]. Be kita ko, 2011 m. Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (toliau – Stambulo konvencija) 40 straipsnis įtvirtina prievolę „imtis reikiamų įstatyminių ar kitų priemonių užtikrinti, jog bet koks žodinių, nežodinių ar fizinių seksualinio pobūdžio veiksmų vykdymas turint tikslą pažeminti asmens orumą, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią atmosferą, turės baudžiamųjų ar kitų teisinių pasekmių“[42]. Pažymėtina, kad ne visos valstybės, pasirašiusios šią konvenciją, ją ratifikavo. Remiantis oficialiais Europos Tarybos internetiniame puslapyje skelbiamais duomenimis[43], iš 45 Stambulo konvenciją pasirašiusių valstybių - 11 šios neratifikavo. Neratifikavusių valstybių sąraše įtraukta ir Lietuva. Priežasčių, kodėl Lietuva dar vis neratifikavo minimos konvencijos, nemažai, tačiau pagrindinės – susitelkimas ne į konvencijos tikslus, o į joje esančių nuostatų interpretavimą, apibrėžimų suvokimą bei taikymo ribas[44]. Visgi, nepaisant Stambulo konvencijos išsamumo, manytina, seksualinio priekabiavimo atvejams ši konvencija ypatingai didelės reikšmės neturi – valstybės jau yra priėmusios eilę teisės aktų, įtvirtinančių seksualinio priekabiavimo draudimą.

Tiesioginių seksualinio priekabiavimo draudimo nuostatų taip pat gausu ir Europos Sąjungos antrinės teisės aktuose. Tarybos 2004 m. kovo 22 d. reglamente (EB, Euratomas) Nr. 723/2004 įtvirtinta, kad „seksualinis priekabiavimas – tai su lytiniais santykiais susijęs elgesys, nepageidaujamas asmens, kuriam toks elgesys skirtas, kai tokiu elgesiu siekiama tą asmenį įžeisti ar suskurti jį bauginančią, priešišką, agresyvią ar trikdančią aplinką arba kai tokiu elgesiu pasiekiami minėti rezultatai; seksualinis priekabiavimas laikomas diskriminacija pagal lytį“[45].

Manytina, kad dėmesio verta 2018 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento priimta rezoliucija dėl bauginimo ir seksualinio priekabiavimo darbe, viešosiose erdvėse ir politiniame gyvenime

---

[41] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

[42] „Tarybos sprendimas dėl Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo sudarymo Europos Sąjungos vardu“, *EUR-Lex*, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0109.

[43] Council of Europe Portal, „Chart of signatures and ratifications of Treaty 210“, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures.

[44] Ryšių su visuomene skyrius, „L. Kukuraitis: Kalbant apie Stambulo konvencijos ratifikavimą svarbu nepamiršti esminių jos tikslų“, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/l-kukuraitis-kalbant-apie-stambulo-konvencijos-ratifikavima-svarbu-nepamirsti-esminiu-jos-tikslu.

[45] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Europos Sąjungos prevencijos ir kovos su jais priemonių[46] (toliau – Rezoliucija). Nors Rezoliucija nėra teisiškai privaloma, o skirta išreikšti tam tikrą politinę poziciją, joje tikslingai raginama valstybes nares kovoti prieš seksualinį priekabiavimą. Rezoliucijoje išskiriamos bendrosios rekomendacijos, taip pat rekomendacijos prieš smurtą darbe, politiniame gyvenime ir viešosiose erdvėse. Pabrėžiama, kad seksualinis priekabiavimas yra žmogaus teisių pažeidimas, susijęs su patriarchalinės jėgos struktūromis[47], kas tiesiogiai leidžia spręsti apie būtiną ypatybę – pavaldumą. Atkreipiamas dėmesys, kad pavaldumas, kaip seksualinio priekabiavimo ypatybė, nėra įtvirtintas ankstesniuose tarptautiniuose teisės aktuose (išskyrus tiesiogiai darbo santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose – *aut. pastaba).*

Nacionalinėse valstybių teisinėse sistemose seksualinis priekabiavimas įtvirtinamas tiek kaip diskriminacijos forma, tiek kaip atskiras žmogaus teisių. Žemiau pateikiami įvairiose užsienio valstybėse taikomų teisės aktų pavyzdžiai, siekiant išnagrinėti jų panašumus bei skirtumus, reguliuojant iš esmės tokį patį žmogaus teisių pažeidimą.

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme (toliau – Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas) numatyta: „seksualinis priekabiavimas - nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksmu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką“[48]. Įstatyme taip pat įtvirtinta pareiga švietimo įstaigoms, mokslo ir studijų institucijoms imtis priemonių, kad mokiniai, studentai bei darbuotojai nepatirtų seksualinio priekabiavimo[49]. Analogiška prievolė nustatyta ir darbdaviui[50]. Asmuo, kuris patyrė seksualinį priekabiavimą Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatytais atvejais, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą[51].

Italijoje seksualinio priekabiavimo apibrėžimas įtvirtintas Moterų ir vyrų lygių galimybių kodekso 26 straipsnyje[52]. Apibrėžimas iš esmės yra identiškas Direktyvoje 2006/54/EB numatytam, papildomai nurodant darbuotojų sąvoką, neįtraukiant seksualinio priekabiavimo prie trečiųjų šalių.

---

[46] „2018 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl bauginimo ir seksualinio priekabiavimo darbe, viešosiose erdvėse ir politiniame gyvenime ES prevencijos ir kovos su jais priemonių“, EUROPAL, žiūrėta 2019 m. spalio 1 d., http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0331_LT.html.
[47] *Ibid.*
[48] „Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas“, LRS, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69453/asr.
[49] *Ibid.*
[50] *Ibid.*
[51] *Ibid.*
[52] „Italy legislation on sexual violence and sexual harassment“, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., http://executive.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2018/05/Italy-Legislation-on-Sexual-Violence-Sexual-Harassment.pdf.

Be kita ko, įžvelgiamas atsakomybės taikymo skirtumas – Italijoje akcentuojamos kolektyvinės derybos, o ne darbdavio atsakomybė[53].

Vengrijoje seksualinis priekabiavimas įtvirtintas Lygių galimybių įstatyme bei Baudžiamajame kodekse[54]. Baudžiamojo kodekso seksualinio priekabiavimo norma šiame darbe bus nagrinėjama vėliau (analizė pateikiama šio darbo 1.2. skyriuje – *aut. pastaba*). Pagal minėtą Lygių galimybių įstatymą, seksualinis ar neseksualinis elgesys, pažeidžiantis asmens orumą, laikomas priekabiavimu, jei jo tikslas ar poveikis yra sukurti bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką ir tai yra susiję su saugomomis to asmens savybėmis (pvz., lytis, seksualinė orientacija, religija, įsitikinimai ir pan.)[55].

Estijos Lyčių lygybės įstatyme įtvirtintas siauras, tačiau iš esmės bendrąjį plačiai naudojamą apibrėžimą atitinkanti sąvoka: seksualinis priekabiavimas reiškia bet kokį nepageidaujamą žodinį, nežodinį ar fizinį elgesį, ar seksualinio pobūdžio veiklą, turint tikslą pažeisti asmens orumą, ypač kuriant nerimą keliančią, bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką[56].

Taigi, peržvelgus bendrąjį seksualinio priekabiavimo reglamentavimą daroma išvada, kad vienodo požiūrio ir išaiškinimo nėra. Dalyje teisės aktų seksualinis priekabiavimas apibūdinamas ir taikomas be išimčių, t. y. nėra sukonkretinamas asmenų atžvilgiu, kai tuo tarpu kitoje dalyje teisės aktų seksualinis priekabiavimas sukonkretinamas iki darbuotojų rato, tokiu būdu susiejant seksualinį priekabiavimą su pavaldumo požymiu. Iš esmės daroma prielaida, kad nevienodas reglamentavimas teisės aktuose leidžia valstybėms pačioms pasirinkti ir reguliuoti seksualinio priekabiavimo klausimą.

1.1. Seksualinio priekabiavimo reglamentavimas darbo santykiuose

Seksualinio priekabiavimo susiejimas su darbo santykiais pastebimas 1979 m. Jungtinių Tautų konvencijoje, „pagal kurios 11 straipsnį lygiomis su vyrais sąlygomis moterims turi būti užtikrinta teisė turėti vienodas galimybes įsidarbinti, įskaitant vienodų atrankos kriterijų taikymą

[53] ETUC „Safe at Home, Safe at Work“, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., https://www.etuc.org/sites/default/files/document/files/italy_etuc_safe_at_home_safe_at_work_final_2017_0.pdf.
[54] „Report on Sexual Harassment in the Workplace in EU Member States“, 2004 m. birželis, http://www.justice.ie/en/JELR/SexualHrrsmtRpt.pdf/Files/SexualHrrsmtRpt.pdf.
[55] *Ibid*.
[56] Riigikogu, „Gender Equality Act“, 2004 m. gegužės 1 d., https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530102013038/consolide.

įsidarbinant, o 15 straipsnyje įtvirtinta moterų ir vyrų lygybė prieš įstatymą“[57]. Be to, 1958 m. Tarptautinės darbo konvencijos Nr. 111 „Dėl diskriminacijos darbo ir profesinės veiklos srityje“ 1 straipsnyje numatyta, kad „diskriminacija reiškia bet kokį lygias darbo ir profesinės veiklos galimybes ir lygiateisius santykius pažeidžiantį arba panaikinantį išskyrimą, apribojimą ar pranašumo teikimą *inter alia* pagal lytį, kur „darbas“ ir „profesinė veikla“ apima darbo santykius ir darbo sąlygas, taip pat galimybę užsiimti profesine veikla, siekti profesinio parengimo, įsidarbinimo“. Šių teisės aktų pamatinės nuostatos įtvirtinamos kaip priemonė diskriminacijos lyties pagrindu darbo santykiuose draudimo užtikrinimui. Vėlesnių teisės aktų turinys konkretizuojamas, įvardijami veiksmai, kurie traktuojami kaip seksualinis priekabiavimas, sankcijų taikymas bei veiksmų, kuriais asmeniui daromas poveikio, apibūdinimas.

Vienas iš išsamesnių teisės akto pavyzdžių nagrinėjamu klausimu galėtų būti Tarybos 1990 m. gegužės 29 d. rezoliucija „Dėl moterų ir vyrų orumo apsaugos darbe“, kurioje „seksualinis priekabiavimas įvardijamas kaip viena iš nelygybės priežasčių, joje nustatyta, kad seksualinio pobūdžio ar kitoks elgesys, pagrįstas lytimi, turintis įtakos moterų ir vyrų orumui darbe, yra netoleruotinas ir nepriimtinas darbuotojų ar stažuotojų orumo pažeidimais, jei toks elgesys yra nepageidautinas, nepagrįstas ir įžeidžiamas; tuo, kad asmuo nepasiduoda tokiam elgesiui arba paklūsta jam, yra aiškiai arba netiesiogiai naudojamasi pagrįsti sprendimui, kuris turi įtakos to asmens profesinio mokymosi galimybei, įsidarbinimui, tęstiniam darbui, paaukštinimui, atlyginimui ar bet kokiems kitiems darbo sprendimams ir (arba) tokiu elgesiu sukuriama bauginanti, priešiška ar žeminanti darbo aplinka“[58]. Pabrėžtina, kad šiame teisės akte išplečiamas asmenų ratas – norma taikoma ne tik darbuotojams, tačiau ir stažuotojams. Taip pat papildomai nurodomos elgesio aplinkybės, kurioms esant traktuojama, kad asmuo seksualiniai priekabiauja, t. y. toks elgesys, kuris turi įtakos įsidarbinimui, paaukštinimui ar kitokiems su darbo santykiais susijusiems sprendimams priimti. Minimos nuostatos artimos naujesniam teisės aktui – Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. liepos 5 d. direktyvai 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (toliau – Direktyva 2006/54/EB). Šioje direktyvoje numatyta, kad „priekabiavimas ir seksualinis priekabiavimas prieštarauja vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principui, todėl <...> laikoma, kad tai yra diskriminacija dėl lyties. Tokios diskriminacijos formos pasitaiko ne tik darbe, bet ir siekiant įsidarbinti, įgyti profesinį išsilavinimą ar būti paaukštintam pareigose. Todėl tokios diskriminacijos

[57] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
[58] *Ibid*.

formos turėtų būti draudžiamos ir joms taikomos efektyvios, proporcingos ir atgrasančios sankcijos. <...> Seksualiniu priekabiavimu laikomas bet koks nepageidaujamas žodinis, nežodinis ar fizinis seksualinio pobūdžio elgesys, kuriuo siekiama pakenkti arba pakenkiama žmogaus orumui, ypač kai sukuriama bauginanti, priešiška, menkinanti, žeminanti ar užgauli aplinka“[59]. Pažymėtina, kad Direktyvoje 2006/54/EB įtvirtintas svarbus aspektas – diskriminacija dėl lyties siekiant įsidarbinti (susiejant šią formą su seksualiniu priekabiavimu). Svarbu tai, kad Lietuvos teismų praktikoje seksualiniu priekabiavimu nelaikomi atvejai, kai veiksmai atliekami dar tik siekiant asmeniui įsidarbinti, t. y. kai asmenų dar nesieja pavaldumo ryšys (platesnė analizė pateikiama šio darbo 2.1. skyriuje – *aut. pastaba*).

Atkreipiamas dėmesys, kad seksualinis priekabiavimas dėl savo požymių visumos ir veiksmų atlikimo būdo labiausiai tikėtinas būtent darbo santykiuose. Kanados Aukščiausiasis Teismas 1989 m. gegužės 4 d. sprendime aiškiai numatė ir įtvirtino pavaldumo požymį, siedamas jį su piktnaudžiavimu: „tai nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys, neigiamai veikiantis darbinę aplinką arba sukeliantis priešiškas su darbu susijusias pasekmes asmeniui, prie kurio priekabiaujama. Seksualinis priekabiavimas yra piktnaudžiavimas turima valdžia, t. y. naudojimasis galios pozicija seksualinio pobūdžio veiksmams ar atviriems seksualinio pobūdžio pareiškimams, seksualinis priekabiavimas kenkia aukos, kaip darbuotojo ir kaip žmogaus, orumui ir pasitikėjimui savimi“[60]. Dėl šios priežasties didžiojoje dalyje Europos Sąjungos valstybių seksualinis priekabiavimas vienaip ar kitaip įtvirtinamas darbo santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose. Tokių valstybių pavyzdžiai galėtų būti Lietuva, Nyderlandai, Latvija, Liuksemburgas bei kitos.

LR DK 26 straipsnyje įtvirtinta: „darbdavys privalo įgyvendinti lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus. Tai reiškia, kad esant bet kokių darbdavio santykių su darbuotojais tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, seksualinis priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties <...>, dėl aplinkybių, nesusijusių su darbuotojų dalykinėmis savybėmis, ar kitais įstatymuose nustatytais pagrindais yra draudžiami“[61]. Be kita ko, įtvirtinama prievolė darbdaviui „imtis priemonių, kad darbuotojas darbo vietoje nepatirtų priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti, taip pat nebūtų persekiojamas ir būtų apsaugotas nuo priešiško elgesio ar neigiamų pasekmių, jeigu pateikia skundą dėl diskriminacijos ar dalyvauja byloje dėl diskriminacijos“[62]. Pabrėžtina ir tai, kad siekiant

[59] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
[60] *Ibid*.
[61] „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“.
[62] *Ibid*.

nustatyti seksualinį priekabiavimą darbo santykiuose, pakanka vienkartinio seksualinio pobūdžio elgesio epizodo[63].

Latvijos Respublikos teisės akto „Darbo teisė“ 9 skyriaus 29 skirsnyje numatyta, kad priekabiavimas prie asmens ir nurodymai jį diskriminuoti taip pat laikomi diskriminacija[64]. Kiek žemiau įtvirtintas išsamus priekabiavimo apibrėžimas, kuriame atsispindi ir draudimas seksualiai priekabiauti: asmens priekabiavimas šio įstatymo prasme yra priklausomo asmens atžvilgiu nepageidaujami veiksmai, susiję su priklausymu konkrečiai lyčiai, įskaitant seksualinio pobūdžio veiksmus, jei tokių veiksmų tikslas ar rezultatas yra asmens orumo pažeidimas ir bauginančios, priešiškos, žeminančios ar įžeidžiančios aplinkos sukūrimas[65]. Iš esmės tokios pat nuostatos įtvirtintos ir Lenkijoje galiojančio Darbo kodekso 18^{3a} straipsnyje[66], tad daroma prielaida apie tokio paties pobūdžio valstybių reguliavimą.

Prancūzijoje galiojančio Darbo kodekso L.1153-1 straipsnyje numatyta, kad nei vienas darbuotojas neturėtų kentėti:

1. seksualinio priekabiavimo veiksmų kartojant žodžius ar veiksmus, turinčius seksualinę reikšmę ir dėl jų žeminančio pobūdžio žeminančių asmens orumą, arba sukuriančių bauginančią, priešišką ar įžeidžiančią situaciją;
2. veiksmai, apimantys bet kokio pobūdžio rimtą spaudimą, kurio tikslas yra gauti seksualinio pobūdžio aktą sau ar trečiajai šaliai, bus prilyginami seksualiniam priekabiavimui[67].

Tad, aukščiau numatytuose teisės aktuose įtvirtintos „standartinės“ seksualinio priekabiavimo sąvokos, kurių pagrindiniai požymiai yra nepageidaujamas seksualinis elgesys, žeminantis orumą, kuriant bauginančią, priešišką ar įžeidžiančią aplinką. Platesnes bei išsamias seksualinio priekabiavimo nuostatas galima rasti Nyderlandų teisės aktuose, o konkrečiai Darbo sąlygų įstatyme[68]. Šiame įstatyme esančių nuostatų sisteminis aiškinimas leidžia daryti išvadas apie darbdavio pareigą užtikrinti darbuotojų apsaugą nuo seksualinio priekabiavimo ir jo keliamų žalingų padarinių. Nuostatuose numatyta, kad į darbuotojo sąvoką įeina stažuotojai, mokiniai bei laikinieji

[63] Tomas Davulis, *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2018), 109-110.
[64] „Labour law“, LIKUMI, žiūrėta 2019 m. spalio 15 d., https://likumi.lv/ta/en/id/26019-labour-law.
[65] *Ibid.*
[66] „The Labour Code“, 1997 m. gruodžio 23 d., http://www.en.pollub.pl/files/17/attachment/98_Polish-Labour-Code,1997.pdf. Straipsnyje numatyta, kad diskriminacija dėl lyties taip pat apima bet kokį nepageidaujamą seksualinio elgesio ar darbuotojo lyties elgesio pavidalą, turintį neigiamą poveikį darbuotojo orumui, ypač kuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią atmosferą; toks elgesys gali apimti fizinius, žodinius ar neverbalinius elementus.
[67] Véronique Vincent, „France adopts a new law on sexual harassment“, 2012 m. rugpjūčio 1 d., https://www.soulier-avocats.com/en/france-adopts-a-new-law-on-sexual-harassment/.
[68] „Working Conditions Act“, 1988, https://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/arch/ned/workcondact98.pdf.

darbuotojai, todėl apsauga turi būti užtikrinama ir šiems subjektams[69]. Seksualinio priekabiavimo terminas apibrėžiamas kaip nepageidaujamas seksualinis puolimas, seksualinio pobūdžio prašymas ar kitų seksualinio pobūdžio verbalinių, neverbalinių ar fizinių pasiūlymų pateikimas, esant bet kuriai iš šių aplinkybių:

a) asmens paklusnumas tokiam elgesiui yra aiškiai arba netiesiogiai išreikštas reikalavimas kaip sąlyga įdarbinimui; arba
b) asmens paklusnumas arba atmetimas tokio elgesio yra naudojamas kaip pagrindams sprendimams, darantiems įtaką to asmens darbui; arba
c) tokio elgesio tikslas yra paveikti asmens atliekamą darbą darbo vietoje ir (arba) sukurti bauginančią, priešišką ar nemalonią atmosferą darbe, arba toks elgesys turi įtakos asmens rezultatams darbe ir (arba) sukuriant bauginančią, priešišką ar nemalonią atmosferą darbe (arba kitaip sakant: atmosferos darbo vietoje gadinimas išreiškiant ar demonstruojant seksualinį bauginimą)[70].

Atsižvelgiant į aukščiau analizuotus teisės aktus daroma prielaida, kad didžioji dalis jų apsiriboja bendrosiomis nuostatomis, vengiant išsamesnių išaiškinimų seksualinio priekabiavimo tema. Išimtis – Nyderlandų teisinis reguliavimas, kur įstatymo taikymo aplinkybės aiškiai reglamentuotos pačiame teisės akte. Manytina, kad toks reguliavimas gali būti laikomas pavyzdiniu dėl tiesiogiai išreikštų aiškių požymių, nesukeliant įstatymo taikytojui būtinybės ieškoti papildomų išaiškinimų.

Daromos išvados, kad valstybės vienaip ar kitaip reguliuoja seksualinio priekabiavimo klausimą: dalis valstybių pasitelkia reguliavimą per diskriminacinį supratimą, kita dalis valstybių tai traktuoja kaip atskirą draudimą ir įsakmiai nustato specialius reikalavimus darbdaviams, tokiu būdu užtikrinant seksualinio pobūdžio elgesio darbo vietoje draudimą. Ispanijos Konstitucinis savo priimtame sprendime pabrėžė, kad „priekabiavimo draudimu jokiu būdu nesiekiama sukurti šaltos darbo aplinkos, - tikslas veikiau yra išvengti tokio elgesio, dėl kurio, objektyviai vertinant, darbe būtų sukurta atšiauri ir varžanti aplinka, juntama ne tik nukentėjusiajam“[71].

1.2. Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą

Kaip jau minėta anksčiau, baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą taikoma mažiau nei pusėje valstybių narių iš visų Europos Sąjungos valstybių. Siekiant ištirti valstybėse

[69] „Sexual Harassment – Netherlands“, žiūrėta 2019 m. spalio 15 d., http://markel.hrcare.com/Article.aspx/707/SexualHarassment-Netherlands.
[70] *Ibid.*
[71] *Ibid.*

taikomos baudžiamosios atsakomybės panašumus ir skirtumus, žemiau bus pateikiama kai kuriose valstybėse taikomų baudžiamųjų normų analizė.

Lietuvos Respublikoje seksualinis priekabiavimas pripažintinas baudžiamuoju nusižengimu, už kurį asmeniui gresia baudžiamoji atsakomybė. LR BK 152 straipsnyje numatyta: „tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens, padarė baudžiamąjį nusižengimą“[72]. Seksualiniu priekabiavimu kėsinamasi į tokias saugomas vertybes kaip žmogaus lytinė apsisprendimo laisvė ar lytinis neliečiamumas, pažeidžiamos Konstitucinės žmogaus teisės – teisė į laisvę, neliečiamumą, garbę ir orumą[73]. Svarbu atkreipti dėmesį ir į asmens lytį – LR BK įtvirtintas seksualinis priekabiavimas gali būti padaromas prieš abi lytis, t. y. neišskiriamas veikos padarymas tikslingai prieš moteris, kaip galimai klaidingai mano dalis visuomenės. „Seksualinis priekabiavimas kaip neteisėtas reiškinys susiformavo daugiausiai dėl feminisčių judėjimų praėjusio amžiaus antrosios pusės viduryje ir buvo suprantamas tik kaip moterų teisių pažeidimas. Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje vyras nukentėjusiu nuo seksualinio priekabiavimo tapo tik 1998 metais“[74]. Lietuvoje tuo tarpu nėra duomenų apie vyrų pripažinimą seksualinio priekabiavimo aukomis, t. y. iki 2019 metų vidurio nebuvo priimta nei viena nutartis, kurioje moteris būtų pripažinta padariusi nusikaltimą pagal LR BK 152 straipsnį. Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą kils tik tuo atveju, jei veika pasireikš aktyviais veiksmais ir tie veiksmai asmeniui, prie kurio priekabiaujama, bus nepageidautini, nepriimtini ir nemalonūs[75]. Pabrėžtina ir tai, kad seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas turi būti vulgarus ir šiurkštus, t. y. pasireikšti nemandagiais, priešingais įstatymui, neišauklėto žmogaus, stačiokiškais veiksmais[76] (platesnė LR BK 152 straipsnio analizė pateikiama nagrinėjant teismų praktiką šio darbo 2.1. skyriuje – *aut. pastaba*).

Ispanijoje baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą įtvirtinta Baudžiamojo kodekso 184 straipsnyje[77]. Jame numatyta atsakomybė asmeniui, kuris siekia seksualinio pobūdžio veiksmų sau ar trečiajai šaliai, esant nuolatiniams ar įprastiems darbo, mokymosi ar paslaugų teikimo santykiams ir tokiu elgesiu siekia aukai sukurti objektyvią ir rimtai bauginančią, priešišką ar

[72] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“.
[73] Dvilaitis, *supra note,* 19: 105.
[74] *Ibid.*
[75] Dvilaitis, *supra note,* 19: 109.
[76] *Ibid,* 110.
[77] Ministerio de Justicia, „Criminal Code“, https://www.legislationline.org/download/action/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf.

žeminančią situaciją[78]. Pabrėžtina, kad Lietuvoje esantis reguliavimas numato abstraktų požymį – kitokį priklausomumą, kuris akivaizdžiai išsiskiria nuo Ispanijoje esančio reguliavimo, t. y. Lietuvoje tėvų – vaikų santykiai pripažįstami kitokiu priklausomumu, kai tuo tarpu Ispanijos baudžiamajame kodekse tokios aplinkybės nenumatomos.

Rumunijoje galiojanti baudžiamojo kodekso norma, pagal kurią kyla baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą, savo turiniu panaši į LR BK įtvirtintą normą. Rumunijos baudžiamojo kodekso 223 straipsnyje įtvirtinta: „pakartotinai reikšdamas seksualinio pobūdžio pranašumus darbo santykiuose ar panašiuose santykiuose, jei ši auka buvo įbauginta ar patekusi į žeminančią situaciją“[79]. Tiesa, papildomai numatyta, kad seksualinis pranašumas turi būti reiškiamas pakartotinai. Lietuvos teisiniame reguliavime pakartotinumo požymis nėra įtvirtintas.

Lenkijos baudžiamajame kodekse už seksualinį priekabiavimą numatyta laisvės atėmimo bausmė net iki trijų metų. 199 straipsnyje įtvirtinta, kad „tas, kas piktnaudžiaudamas priklausomybės santykiais arba pasinaudodamas kritine situacija, priverčia asmenį užsiimti lytiniais santykiais arba verčia jį atlikti kitą lytinį aktą, arba kitokį veiksmą“[80].

Kaip jau minėta anksčiau, Vengrijoje seksualinis priekabiavimas taip pat įtvirtintas Baudžiamajame kodekse. Priešingai Vienodo požiūrio įstatymui, Baudžiamuoju kodeksu buvo siekiama kriminalizuoti priekabiavimą, kuris yra sunkesnio pobūdžio, įtvirtinant šį apibrėžimą: „priekabiavimas, kaip nusikalstama veika įvyksta, jei asmuo užsiima elgesiu, kuriuo siekiama įbauginti kitą asmenį, sutrikdyti jo privatumą ar priversti jį nusiminti, ar savavališkai sukelti emocinę kančią, arba jei asmuo reguliariai šmeižia kitą asmenį“[81]. Seksualinis priekabiavimas gali būti žodinis, nežodinis bei fizinis. Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik už veiksmus, kurie atliekami reguliariai. Vengrijoje seksualiniu priekabiavimu laikomi šie veiksmai:

- seksualinio pobūdžio ar kitokių žeminančių anekdotų pasakojimas ar kitoks dalijimasis;
- komentuojama išvaizda ar apranga;
- nepadorių pravardžių vartojimas;
- įžeidžiantys ar nepadorūs komentarai;
- žinutės, elektroniniai laiškai ar telefono skambučiai su seksualiais ar nepadoriais komentarais;

[78] Ministerio de Justicia, „Criminal Code“.
[79] „Penal Code of July 17, 2009“, https://www.legislationline.org/download/id/8291/file/Romania_Penal%20Code_am2017_en.pdf.
[80] „The Penal Code“, 1997 m. birželio 6 d., https://www.legislationline.org/download/id/7354/file/Poland_CC_1997_en.pdf.
[81] „Sexual harassment in the workplace: what Hungarian companies need to know“, žiūrėta 2019 m. spalio 17 d., https://www.jdsupra.com/legalnews/sexual-harassment-in-the-workplace-what-39446/.

- siekimas artimo fizinio kontakto;
- seksualinio pobūdžio žurnalų ar animacinių filmukų rodymas, įskaitant kalendoriuose esančių žmonių su apatiniais drabužiais ar maudymosi kostiumėliais rodymą;
- seksualiai įžeidžiančio turinio paskelbimas socialinės žiniasklaidos interneto svetainėse[82].

Įdomus šios normos aspektas tai, kad seksualiai įžeidžiančio turinio paskelbimas interneto svetainėse taip pat pripažįstamas seksualiniu priekabiavimu, kuomet Lietuvoje tokio turinio informacijos paskleidimas apie asmenį atitiktų LR BK 154 normos sudėtį (papildomai įvertinus visus dispozicijoje esančius požymius – *aut. pastaba*). Vengrijoje asmeniui, kuris seksualiai priekabiavo, kyla baudžiamoji atsakomybė ir kaltininkas gali būti baudžiamas laisvės atėmimu ne ilgesniam kaip dviejų metų laikotarpiui. Pažymėtina, kad Vengrijoje neįtvirtintas LR BK esantis požymis – pavaldumas. Tokį skirtumą galima įžvelgti ir žemiau analizuojamose kitų valstybių normų dispozicijose.

Prancūzijoje seksualinis priekabiavimas kriminalizuotas 2012 metais ir įtvirtintas Baudžiamojo kodekso 222-33 straipsnyje. Jame nurodyta:

I. Seksualinis priekabiavimas reiškia pakartotinį kažkieno žodžių ar veiksmų, turinčių seksualinę reikšmę, taikymą ir dėl jų žeminančio pobūdžio kenkiančiam jo orumui arba sukuriančius bauginančią, priešišką ar įžeidžiančią situaciją.

II. Seksualiniam priekabiavimui prilyginamas ir bet koks nesikartojantis rimto spaudimo naudojimas, siekiant gauti seksualinio pobūdžio aktą sau ar trečiajai šaliai.

III. Aukščiau I ir II dalyse paminėtos faktinės aplinkybės baudžiamos dviejų metų laisvės atėmimo bausme ir 30 000 eurų bauda. Šios bausmės gali būti padidintos iki trejų metų laisvės atėmimo bausmės ir 45 000 eurų baudos, jei įvykdytos šios faktinės aplinkybės: <...>[83].

Pabrėžtina, kad piktnaudžiavimo valdžia, priklausomumo bei kiti normoje įvardinti požymiai laikomi kvalifikuota sudėtimi. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pagal Prancūzijos baudžiamąjį kodeksą, rimto spaudimo naudojimas su tikslu gauti seksualinio pobūdžio aktą taip pat

[82] „Sexual harassment in the workplace: what Hungarian companies need to know“, žiūrėta 2019 m. spalio 17 d., https://www.jdsupra.com/legalnews/sexual-harassment-in-the-workplace-what-39446/.
[83] Véronique Vincent, „France adopts a new law on sexual harassment“, 2012 m. rugpjūčio 1 d., https://www.soulier-avocats.com/en/france-adopts-a-new-law-on-sexual-harassment/.

prilyginamas seksualiniam priekabiavimui, kai tuo tarpu pagal Lietuvos teisinį reguliavimą tokie veiksmai būtų pripažįstami privertimu lytiškai santykiauti (LR BK 151 str.).

Atkreiptinas dėmesys, kad 2016 metais seksualinis priekabiavimas buvo kriminalizuotas Vokietijoje, tad Baudžiamasis kodeksas buvo papildytas 184i StGB straipsniu:

1) Tas, kuris fiziškai liečia ir priekabiauja prie kito asmens seksualiai, bus baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų arba bauda, išskyrus atvejus, kai už nusikalstamą veiką numatytos griežtesnės bausmės pagal kitas nuostatas.
2) Ypač sunkiais atvejais laisvės atėmimas trunka nuo trijų mėnesių iki penkerių metų. Ypač rimtais atvejais laikomi atvejai, kai nusikalstama veika padaroma kelių asmenų.
3) Už nusikalstamą veiką asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik gavus nukentėjusiojo prašymą, išskyrus atvejus, kai prokuratūra mano, kad privalo veikti *ex-officio* dėl ypatingo viešojo intereso[84].

Daroma išvada, kad vienas iš esminių baudžiamosios atsakomybės taikymo momentų skirtingose valstybėse – pavaldumo požymis. Dalyje valstybių, kuriose taikoma baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą, šis požymis neįtvirtinamas normų dispozicijose, kitoje – įtvirtinamas tiesiogiai, arba taikant aplinkybes, kurioms esant veika padaryta (pavyzdžiui, darbo santykiuose, mokslo įstaigoje, tarnyboje ir pan.). Kitas labai svarbus požymis – pakartotinumas. Be abejonės, pakartotinumas sunkina daromų veiksmų pasekmes, todėl šio požymio įtvirtinimas baudžiamosiose normose yra logiškas paaiškinimas kylančiai baudžiamajai atsakomybei. Nesant šio požymio, teisinėje sistemoje lieka nebeaišku, kokia norma turėtų būti taikoma tam tikrose situacijose. Iš aukščiau pateiktų valstybių taikomų normų tik Prancūzija ir Rumunija yra tiesiogiai įtvirtinusios pakartotinumo požymį, o Vengrijoje šis požymis nustatomas žodžiu „reguliariai“. Tuo tarpu kitose valstybėse lieka neaiškumų – ar baudžiamoji atsakomybė kyla ir už vienkartinį epizodą. LR BK šis požymis taip pat neįtvirtintas, todėl klausimas dėl efektyvaus normos veikimo, jos interpretavimo ir taikymo praktikoje lieka atvirtas. Kitoje šio darbo dalyje analizuojama teismų praktika bei baudžiamosios atsakomybės netaikymo problematika padės atsakyti į minėtą klausimą.

[84] Tatjana Hornle, „The New German Law on Sexual Assault and Sexual Harassment“, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/C8FAD908DD7B6ECC28C6CF36BD9603BE/S2071832200022355a.pdf/new_german_law_on_sexual_assault_and_sexual_harassment.pdf,1326-1327.

2. BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ SEKSUALINĮ PRIEKABIAVIMĄ: PRAKTINIAI ASPEKTAI

2.1. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Lietuvos teismų praktikoje seksualinio priekabiavimo nagrinėjimo atvejai nėra dažni. Viena iš priežasčių – itin mažas nukentėjusiųjų skaičiaus kreipimasis į atitinkamas institucijas (priežastys plačiau aptariamos 2.3 skyriuje – *aut. pastaba*). Lietuvos teisiniame reguliavime trūksta tikslumo, teisės aktuose įtvirtintų seksualinio priekabiavimo požymių analizės ir atskleidimo. Manytina, kad tai ypatingai aktuali problema baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą klausimu. Lietuvos teismų praktikoje kol kas nėra pateikiami vieningi ir sistemingi seksualinio priekabiavimo atribojimo kriterijai nuo kitų seksualinių nusikaltimų bei neanalizuojami probleminiai šios nusikalstamos veikos aspektai (priklausomumo, reguliarumo ir galimybės taikyti kitas atsakomybes klausimai – *aut. pastaba*). Visgi, LR BK 152 straipsnyje numatyti požymiai ir teismų išaiškinimai leidžia daryti išvadas apie tam tikrų būtinų požymių egzistavimą baudžiamosios atsakomybės kilimui. Nors LR BK 152 straipsnio normoje įtvirtinti abstraktūs požymiai, jų analizė padeda atskleisti tikrąją šios normos paskirtį bei įvertinti, ar įstatymų leidėjo pasirinkimas kriminalizuoti seksualinį priekabiavimą buvo efektyvus ir veiksmingas.

P. Veršekio ir V. Dvilaičio nuomone, seksualinio priekabiavimo normos objektas yra žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas[85], numatant, kad asmens garbė, orumas, sveikata ir fizinė laisvė yra papildomi šios normos objektai. Manytina, kad minėtų vertybių įtvirtinimas vienoje LR BK normoje sukelia atribojimo problematiką (nuo jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimo veiksmų – *aut. pastaba*) bei neaiškią įstatymo leidėjo poziciją seksualinio priekabiavimo klausimu, t. y. koks įstatymo leidėjo tikslas – apginti asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę, kai realus normos taikymas veikia tik nustačius jaunesnių nei 16 metų asmenų tvirkinimo atvejus, ar apginti asmenų garbę ir orumą, kai iš esmės šios vertybės yra ginamos eile kitų teisės aktų. Ši problematika neįžvelgiama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaro II dalyje, kurioje numatyta, kad seksualinio priekabiavimo veikos objektas yra seksualinio apsisprendimo laisvė[86]. Manytina, kad toks nevienodas požiūris tarsi patvirtina seksualinio priekabiavimo sudėties požymių netikslumą. Nustatyta vertybių problematika leidžia

[85] Veršekys, *supra note*, 5: 189.
Dvilaitis, *supra note*, 19: 109.
[86] Jonas Prapiestis, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (II)* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2004), 192.

svarstyti ir teikti pasiūlymus derinti įstatymų normas, nepaliekant vietos interpretacijai bei netikslingam įstatymų taikymui.

Seksualinis priekabiavimas, kaip pavojinga veika, gali pasireikšti įvairiais veiksmais, t. y. tiek fiziniais, verbaliniais, kitais nežodiniais veiksmais. Minėtoje normoje pavojinga veika pripažįstami atlikti vulgarūs ar panašūs veiksmai, pasiūlymai ar užuominos. Pasiūlymai ir užuominos paprastai nekelia didesnių diskusijų, šios sąvokos yra gan aiškiai išreiškiamos žodžiu, raštu, gestu, mimika (pavyzdžiui, „užuominomis, sakydamas jai žodžius, kad yra "graži, seksuali ir traukia jį", kad nori su ja pasimylėti bei rašytiniais pasiūlymais, rašydamas per "Messenger" programą žinutes seksualiai priekabiavo“[87]). Vulgarūs ar panašūs veiksmai praktikoje paprastai aiškinami atsižvelgus į konkrečios bylos aplinkybes, iš anksto nenumatant konkrečiai aprašytų veiksmų. Visgi, analizuojant teismų sprendimus galima išskirti šiuos vulgarius veiksmus: nukentėjusiojo bučiavimą, kūno, įskaitant intymių vietų, lietimą, sukeliant jam nemalonius jausmus. Vulgarių veiksmų pavyzdžiais galėtų būti teismų sprendimuose analizuojamos situacijos: „siekdamas seksualinio pasitenkinimo atlikdamas vulgarius veiksmus: užgauliai nukentėjusiajai nepageidaujant, sukeldamas jai emocinę įtampą, bučiavo ir užkišęs rankas po rūbais glostė nukentėjusiosios nuogą kūną, rankas, šlaunis, krūtis“[88], „<...> (nenustatytą skaičių kartų bučiavo nukentėjusiąją, per drabužius lietė jos krūtinę ir sėdmenis) pripažino vulgariais veiksmais, kuriuos atlikdamas D. D. siekė seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo. <...> Kaip matyti iš nukentėjusiosios parodymų, patėvio D. D. veiksmai jos atžvilgiu – bučiavimas, krūtinės ir sėdmenų lietimas per drabužius – jai buvo nepriimtini, nemalonūs, ji priešindavosi tokiems su ja atliekamiems veiksmams“[89], „siekdamas seksualinio bendravimo, prieš nepilnametės G. P., gim. (-), valią, vulgariais veiksmais, tai yra 2 kartus bučiuodamas į lūpas ir kaklą, ne mažiau 3 kartų ranka per drabužius liesdamas krūtinę, žnaibydamas sėdmenis, ne mažiau 4 kartų ranka per drabužius liesdamas sėdmenis“[90], „siekdamas seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo vulgariais veiksmais, tyčia 3-4 kartus, <...> delnu per drabužius liesdamas auklėtinio A. T. O. sėdmenis, 10-12 kartų, <...> apsikabindamas per liemenį auklėtinį A. T. O., prisiglausdamas prie jo savo kūnu, rankomis slysdamas žemyn iki jo sėdmenų, taip seksualiai priekabiavo prie priklausomo asmens –

[87] Šiaulių apylinkės teismo 2019 m. gegužės 31 d. baudžiamasis įsakymas Nr. 1-1048-674/2019, Teismai, žiūrėta 2019 m. spalio 14 d., https://eteismai.lt/byla/185940832331391/1-1048-674/2019?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
[88] Mažeikių rajono apylinkės teismo 2011 m. rugsėjo 5 d. nutartis Nr. 1-259-721/2011, Teismai, žiūrėta 2019 m. spalio 16 d., https://eteismai.lt/byla/9612014896040/1-259-721/2011?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
[89] Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 25 d. nuosprendis Nr. 1A-247/2013, Teismai, žiūrėta 2019 m. spalio 16 d., https://eteismai.lt/byla/146761004681672/1A-247/2013?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
[90] Šiaulių apylinkės teismo 2019 m. gegužės 31 d. baudžiamasis įsakymas Nr. 1-1048-674/2019.

nukentėjusiojo A. T. O.“[91]. Atkreiptinas dėmesys, kad teismai, vertindami baudžiamosios atsakomybės kilimą už LR BK 152 straipsnyje įtvirtintą veiką, turi atsižvelgti ir nuodugniai ištirti visas bylos aplinkybes ir pateiktus duomenis. Kiekvieno asmens individualūs potyriai ir savybės dažnai gali lemti skirtingą veiksmų traktavimą. Tokia išvada daroma atsižvelgus į praktikoje pasitaikančius atvejus, kuomet priimamas išteisinamasis nuosprendis, kaip, pavyzdžiui, „teismų tirtoje seksualinio priekabiavimo byloje, kai mokytojas buvo kaltinamas seksualiniai priekabiavęs prie mokinių, vis dėlto ištyrus visas aplinkybes buvo nustatyta, kad mokytojo elgesį išprovokavo mokinė, kuri tikslingai pavartojo žodį „sutvarkyti“ kalbėdama apie save ir taip norėdama pasižiūrėti, kokia bus mokytojo, pasižymėjusio dažnomis seksualinio pobūdžio replikomis, reakcija. Apeliacinė instancija Panevėžio apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą paliko galioti Panevėžio apylinkės teismo išteisinamąjį nuosprendį“[92]. Reziumuojant galima teigti, kad atlikti vulgarūs ar panašūs veiksmai, pasiūlymai ar užuominos turėtų būti vertinami labai kritiškai, atsižvelgiant į byloje pateiktus duomenis, kaip visumą, nevertinant atskirų epizodų.

Pagrindinis objektyvusis seksualinio priekabiavimo veikos požymis – subjekto amžius praktikoje sukelia atribojimo problematiką nuo jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo veiksmų. Ši problematikos analizė pateikiama 2.2.1. skyriuje.

Svarbus aspektas, be kurio baudžiamoji atsakomybė negalėtų kilti – priklausomumo požymis, kuris seksualinio priekabiavimo normoje įtvirtintas žodžiais „pagal tarnybą ar kitaip priklausomas asmuo“. P. Veršekys yra pabrėžęs, jog teisinę reikšmę turi ir teisinę atsakomybę sukelia tik juridinis (t. y. įtvirtintas teisės aktuose) priklausomumas[93]. „Tarnybinis priklausomumas pasireiškia tuo, kad priekabiautoją ir asmenį, kurio atžvilgiu vykdoma neteisėta veika, sieja darbiniai, tarnybiniai santykiai. Šie santykiai gali būti numatyti Darbo kodekse, Valstybės tarnybos įstatyme, Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme ir kituose norminiuose aktuose, reglamentuojančiuose asmenų ir tarnybinius santykius. Tai gali būti: viršininko ir darbuotojo, karininko ir kario, direktoriaus ir sekretorės santykiai, tai yra šie asmenys, prie kurių priekabiaujama, yra visiškai arba iš dalies priklausomi nuo kaltininko tarnybinių veiksmų“[94]. Šiuo aspektu teismų praktikoje baudžiamųjų bylų nėra daug. Manytina, kad įtakos tam turi nukentėjusiųjų teisių gynyba kitomis priemonėmis (taikant drausminę, administracinę arba civilinę atsakomybę –

[91] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis Nr. 2K-250/2013, žiūrėta 2019 m. spalio 16 d., https://eteismai.lt/byla/153766155571349/2K-250/2013?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
[92] Vilana Pilinkaitė Sotirovič, Jolanta Samuolytė, *Teisiniai ir socialiniai – psichologiniai seksualinio priekabiavimo aspektai: kaip atpažinti? Gairės teisininkams* (Lietuvos žmogaus teisių centras, 2019): 17-18, http://jauciuosigerai.lt/wp-content/uploads/2019/10/GAIRES-TEISININKAMS.pdf.
[93] Veršekys, *supra note*, 5: 190.
[94] Dvilaitis, *supra note*, 19: 104-110.

aut. pastaba). Vienas iš tarnybinio priklausomumo pavyzdžių galėtų būti Juozo Miltinio teatre kilusio seksualinio priekabiavimo atvejis[95] (bylos analizė pateikiama 2.2.2 skyriuje – *aut. pastaba*). Teismo nustatyta, kad teatro direktorius, pasinaudodamas nukentėjusiosios teatro aktorės tarnybiniu priklausomumu, gašliai prie jos priekabiavo ir reikalavo su juo permiegoti (vertinama tuo aspektu, jog pirminėje stadijoje veika buvo kvalifikuota kaip seksualinis priekabiavimas – *aut. pastaba*). Visgi, net ir nustatytas aiškus juridinio priklausomumo požymis kelia diskusijų. Praktikoje šiuo metu kyla klausimų, kaip turėtų būti traktuojamas dar teisiškai neįtvirtintas, tačiau realybėje jau esantis priklausomumas, o konkrečiai situacija, kai bandantis įsidarbinti asmuo tampa silpnesnioji šalis prieš būsimą darbdavį. Šiuo aspektu aktuali ir sulaukusi didelio susidomėjimo - Seimo nario K. Pūko byla. „Vilniaus apygardos teismas nusprendė, jog susiklostęs faktinis nukentėjusiųjų santykis su į darbą priimti turinčiu teisę asmeniu nelaikytinas juridinio priklausomumo santykiu, todėl teismo vertinimu byloje buvo neįrodytas BK 152 straipsnyje įtvirtintas baudžiamoji nusižengimo sudėties elementas – priklausomumas pagal tarnybą. Su šiuo vertinimu nesutiko prokurorė, teigdama, kad tik nuo Seimo nario priklausė, ar asmuo bus priimtas į darbą, dėl to priimamo į darbą asmens ir Seimo nario pareigos yra akivaizdžiai nelygios ir sukelia priklausomumą. Lietuvos apeliacinis teismas 2019 m. birželio 14 d. pripažino K. Pūką seksualiai priekabiavus prie nukentėjusiosios, kuri buvo jo padėjėja – sekretorė, dėl kitų nusikalstama veika nebuvo pripažinta nenustačius pavaldumo santykio“[96]. Šiuo metu minėta byla yra apskųsta Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (toliau – LAT), todėl tikslaus atsakymo dar nėra. Viliamasi, kad po šio kreipimosi LAT pasisakys ir pateiks išaiškinimus ne tik priklausomumo požymio atžvilgiu, tačiau ir normos, kaip visumos, išsklaidydamas visus praktikoje kylančius neaiškumus.

Atkreiptinas dėmesys, kad dispozicijoje įtvirtintas ir kitokio priklausomumo požymis. V. Dvilaičio nuomone, kitoks priklausomumas gali pasireikšti taip pat tam tikrais, iš kitų įstatymų plaukiančiais santykiais: tai gali būti tėvų ir vaikų priklausomumas vienas nuo kito; iš sutartinių santykių atsirandantis priklausomumas – autobuso vairuotojo ir keleivio[97]. Teismų praktika šiuo klausimu šiek tiek gausesnė dėl nustatomų jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo atvejų (iki 2014 metų pakeitimų – mažamečio asmens tvirkinimo atvejais – *aut. pastaba*). Kauno apygardos teismo nuosprendyje asmuo buvo pripažintas kaltu ir pagal LR BK 152 straipsnį, ir pagal LR BK 153 straipsnį. Esminė šių skirtingų straipsnių taikymo priežastis – nukentėjusiosios amžius.

[95] LR Lygių galimybių kontrolieriaus 2017 m. birželio 21 d. sprendimas Nr. (17)SN-110)SP-59 „Dėl galimo seksualinio priekabiavimo Juozo Miltinio dramos teatre tyrimo“, https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2017/06/sprendimas-nr.-59.pdf.
[96] Pilinkaitė Sotirovič, Samuolytė, *supra note*, 89: 19-20.
[97] Dvilaitis, *supra note*, 19: 104-110.

Nustatyta, kad „būdamas apsvaigęs nuo alkoholio ir tai įtakojo nusikalstamų veikų darymą, pakankamai netrumpą laikotarpį nuo 2006-11-04, kuomet gimė duktė M., o sugyventinė ir M. motina I. G. buvo gimdymo ligoninėje, likęs namuose su mažamete S. G. gim. (-), ją tvirkino nenustatytą skaičių kartų bučiuodamas, rankomis per drabužius liesdamas jos krūtinę ir sėdmenis, laižydamas apnuogintą krūtinę, taip mažametę tvirtinęs keliskart per mėnesį iki 2010-02-21, kol S. G. sukako 14 metų, nusikalstama veika teisingai kvalifikuota pagal BK 153str. <....> Taip pat laikotarpyje nuo 2010-02-21, kuomet S. G. gim. (-) sukako 14 metų amžius, ten pat, D. D., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio ir tai įtakojo nusikalstamos veikų padarymą, nenustatytą skaičių kartų bučiavo S. G., rankomis per drabužius lietė jos krūtinę ir sėdmenis, siekdamas seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo, vulgariais veiksmais priekabiavo prie nepilnamečio savo šeimos nario - podukros S. G., seksualiai priekabiavo prie priklausomo asmens, nusikalstama veika teisingai kvalifikuota pagal BK 152str.1d.“[98]. Kitoje byloje priklausomumo požymis taip pat buvo nustatytas nagrinėjant seksualinio priekabiavimo atvejį prie nepilnamečio asmens: „akivaizdu, kad nukentėjusioji, tuo metu nepilnametė, E. M. kaip dukra materialiai ir psichologiškai buvo tiesiogiai priklausoma nuo teisiamojo. <...> Dėl to teismas teisiamojo V. M. aukščiau nurodytus veiksmus visuose trijuose epizoduose kvalifikuoja kaip seksualinį priekabiavimą prie nuo jo priklausančio asmens- nepilnametės dukros“[99]. Taigi, daromos išvados, kad kitokio priklausomumo požymis dažniausiai pasireiškia nagrinėjant tvirkinimo bylas, kuriose vėliau nustatomi seksualinio priekabiavimo atvejai. Manytina, kad toks išvestinis kitokio priklausomumo požymio „atradimas“ rodo seksualinio priekabiavimo normos problematiką, kuri galimai kyla dėl įstatymo leidėjo siekio įgalinti šią normą bei praktiškai ją naudoti kaip veikiančią, išvengiant papildomų abstrakčių požymių išaiškinimo.

Asmens kaltė – vienas iš pagrindinių požymių, kurio nebuvimas suponuoja baudžiamosios atsakomybės netaikymą. Kaltė seksualinio priekabiavimo atveju atsiskleidžia per kaltininko suvokimą: vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis siekia seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo prieš nukentėjusiojo valią ir nori taip elgtis. Kaltės neįrodymas seksualinio priekabiavimo bylose – gan dažnas atvejis. Dažniausiai sunkus kaltės įrodinėjimas siejasi su kaltininko išsiginimu ir liudijimu, jog jo atlikti veiksmai – tik nekaltas flirtas (daugiau apie

[98] Kauno apygardos teismo 2012 m. gruodžio 22 d. nuosprendis Nr. 1-256-508/2012, Teismai, žiūrėta 2019 m. spalio 20 d., https://eteismai.lt/byla/279251027493511/1-256-508/2012?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
[99] Kaišiadorių rajono apylinkės teismo 2011 m. sausio 24 d. nuosprendis Nr. 1-17-359/2011, Teismai, žiūrėta 2019 m. spalio 20 d., https://eteismai.lt/byla/100661580616758/1-17-359/2011?word=Seksualinis%20priekabiavimas.

2.3 skyriuje – *aut. pastaba*). Manytina, kad tokiu atveju labai svarbūs nukentėjusiojo surinkti įrodymai bei liudytojų parodymai.

Pakaltinamumo klausimas paprastai praktikoje nėra keliamas (išskyrus atvejus, kai kyla abejonės), todėl šiame darbe nebus nagrinėjamas.

Analizuojamoje seksualinio priekabiavimo normoje numatomas tikslas – „siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo“. Pažymėtina, kad „teisingam veikos kvalifikavimui svarbu nustatyti tikslą, numatytą BK 152 str. 1 d. dispozicijoje – t. y., ar asmuo, vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiaudamas prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens siekė jį paveikti, kad šis su juo bendrautų seksualiai ar siekė pasitenkinimo. Seksualiai priekabiaujančio asmens kaltė turi pasireikšti tiesiogine tyčia, kadangi asmuo, vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais, užuominomis siekia seksualinio bendravimo arba seksualinio pasitenkinimo, suvokdamas šių veikų priešingumą įstatymui, pavojingumo pobūdį ir nori taip veikti. Šios veikos tikslas - siekimas vulgaria forma seksualinio bendravimo, pasitenkinimo“[100]. Tikslo įrodymui seksualinio priekabiavimo bylose pakanka numatyti, kad kaltinamasis siekė arba seksualinio bendravimo, arba seksualinio pasitenkinimo, t. y. įrodyti bent vieną iš siekinių. Nustatinėdami tikslą teismai paprastai apsiriboja sistemingu aplinkybių įvertinimu, pateiktais įrodymais bei liudytojų pasakojimais. Pavyzdžiui, Kaišiadorių rajono apylinkės teismo nuosprendyje numatyta: „svarbu byloje nustatyti kaltininko subjektyvinę pusę- tikslo seksualiai bendrauti ar seksualiai pasitenkinti turėjimą. <...> Tačiau vertinant teisiamojo padarytus veiksmus prieš nukentėjusiąją: lietimas, glostymas krūtų, sėdmenų, tyčinis nužiūrinėjimas nuogos, besiprausiančios nukentėjusiosios, lietimas jos nuogos krūtų, kitų kūno vietų įrodo teisiamojo aktyvius veiksmus bei siekimą seksualinio pasitenkinimo. Tą patvirtina ir pati nukentėjusioji, supratusi tokius tėvo veiksmus kaip seksualinį jo pasitenkinimą, ką teisiamasis patvirtino išreikšdamas žodžiu aukščiau nurodytomis gašliomis replikomis. Dėl tokių teisiamojo veiksmų nukentėjusioji jautėsi pažeminta, bijojo tėvo, namuose buvo baimės atmosfera. <...> Teisiamojo padaryti veiksmai yra vulgarūs, gašlūs, seksualinio pobūdžio, o veiksmų kryptingumas- atitinkamų nepilnametės merginos kūno vietų lietimas, glostymas, rodo ir teisiamojo tikslą- siekimą seksualinio pasitenkinimo. Byloje nėra duomenų, kad teisiamasis savo veiksmais būtų siekęs seksualinio bendravimo su dukra“[101]. Atsižvelgus į pateiktus išaiškinimus akivaizdu, kad išvados dėl kaltinamojo tikslo padarytos įvertinus byloje esančius įrodymus bei aplinkybes. Kitoje nagrinėjamoje byloje asmuo išteisintas nenustačius tikslo seksualiniai bendrauti ar seksualiai pasitenkinti: „byloje esančiais ir nagrinėjimo

[100] Mažeikių rajono apylinės teismo 2013 m. liepos 12 d. nuosprendis Nr. 1-16-721/2013.
[101] Kaišiadorių rajono apylinkės teismo 2011 m. sausio 24 d. nuosprendis Nr. 1-17-359/2011.

metu ištirtais įrodymais nebuvo nustatytas P. D. subjektyviosios pusės - tikslo seksualiai bendrauti ar seksualiai pasitenkinti turėjimas. Byloje tokių P. D. siekių nėra nustatyta, o vien tik galvos paglostymai, pabučiavimai į kaktą ir skruostą ir, kaip nurodo nukentėjusiosios, pliaukštelėjimai per užpakalį, neįrodžius įstatymo reikalaujamo tikslo, atsakomybei kilti nepakanka“[102]. Matyti, kad bylos nagrinėjimo metu nenustačius specialaus šiai normai keliamo tikslo – baudžiamoji atsakomybė nėra galima. Šios normos tikslas – specifinis ir labai subjektyvus, kuomet jo įrodymas tiesiogiai priklauso nuo turimų duomenų. Tokiose situacijose išryškėja seksualinio priekabiavimo normos netobulumas, kuomet nesant pakankamai ryškių ir svarių duomenų, tikslo įrodymas tampa praktiškai neįmanomas ir priekabiautojas lieka nenubaustas.

Papildomai pažymėtina, kad išanalizavus LR BK 152 straipsnio normoje numatytus požymius bei atsižvelgus į šio darbo 1.2 skyriuje aprašytą užsienio šalių reguliavimą, keliama prielaida, kad normoje neįtvirtintas reguliarumo, daugkartinių veiksmų arba vienkartinių veiksmų požymis gali būti viena iš baudžiamosios atsakomybės netaikymo priežasčių. Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvos Respublikos darbo kodekse numatyta atsakomybė už seksualini priekabiavimą gali būti taikoma ir už vienkartinį epizodą, kai tuo tarpu LR BK toks požymis aplamai neįtvirtintas. Keliama prielaida išryškina šiuos aspektus – iš vienos pusės akivaizdu, kad seksualinio priekabiavimo norma gali būti tobulinama ir aukščiau numatyti požymiai turėtų būti įtraukiami, t. y. norma turėtų būti papildomai konkretizuojama, tačiau iš kitos pusės – perdėtas normos tobulinimas kertasi su *ultima ratio* principu, tokiu būdu sukeliant sumaištį atsakomybių taikyme. Manytina, kad įstatymų leidėjo tikslas turėtų būti išgrynintų normų taikymas, vengiant skirtingų interpretacijų. Šiuo metu esančiame reguliavime trūksta įstatymų tarpusavio sąveikos, nubrėžiant aiškias ribas tarp atsakomybių taikymo.

Siekiant ne tik atskirais požymiais įvertinti seksualinio priekabiavimo normos veikimą, tačiau bendrai bei sistemingai apžvelgti šios normos taikymą praktikoje, pateikiamos kelių bylų analizės, kuriose teismai taikė baudžiamąją atsakomybę už LR BK 152 straipsnyje numatytą veiką.

Vienas iš svarbiausių šaltinių šiomis dienomis, kalbant apie seksualinį priekabiavimą, yra 2017 metų gruodžio 19 d. Konstitucinio Teismo išvada „Dėl Lietuvos Respublikos seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kurioje išsamiai aprašyti ir cituojami priekabiautojo veiksmai. Pažymėtina, kad vėlesniuose teismų sprendimuose Kęstučiui Pūkui buvo taikyta baudžiamoji atsakomybė dėl

[102] Mažeikių rajono apylinės teismo 2013 m. liepos 12 d. nuosprendis Nr. 1-16-721/2013.

konkrečių veiksmų vienos iš jo padėjėjų – sekretorės atžvilgiu [103] (kitų trijų merginų atžvilgiu kaltinamasis buvo išteisintas, tačiau prokuratūra šį sprendimą apskundė Lietuvos Aukščiausiajam Teismui[104] – *aut. pastaba*). Kaltinamojo veiksmai pasireiškė nepagarbiais, įžeidžiamais pokalbiais, kurie žemino merginų garbę ir orumą, išvaizdos ir fizinių savybių komentavimu („pavyzdžiui: „tu visa tokia tiesi, grakšti, taip gražiai sėdi“, „kokia tu lenta, panaši į ištįsusį paauglį <...>“, „kokia tu šiandien mergaitė pūstu sijonuku“[105]). Kaltinamasis, be kita ko, kalbėjo nukentėjusiosioms „nepriimtinomis intymaus pobūdžio temomis (pavyzdžiui, apie lytinių organų depiliaciją), galimai seksualiai priekabiavo (<...> perbraukė ranka per nugarą, per šlaunį, keletą kartų lietė kalbėdamas), versdamas <...> sutrikti, jaustis nejaukiai, įbaugintai“[106]. Kiti veiksmai pasireiškė pasiūlymu pasinaudoti masažine vonia, dviprasmiškomis užuominomis pasinaudoti lova, intymiomis diskusijomis („pavyzdžiui, klausta, kuo ištvirkėlė skiriasi nuo paleistuvės, prašyta priskirti save kuriai nors iš šių kategorijų, pasakyta, kad jam pačiam reikalinga ištvirkėlė, paaiškinta, kad skirtumas siejamas su moters seksualiniu aktyvumu), komentuotos fizinės savybės ir išvaizda („padoriai apsirengusi, <...> natūrali“, pažymėta, kad <...> turi ilgas kojas, putlias lūpas)“[107]. Aprašytos aplinkybės yra tik dalis visoje išvadoje nurodytų atvejų, kai kaltinamasis seksualiniai priekabiavo prie nukentėjusiųjų. Konstitucinis Teismas nurodė, kad toks kaltinamojo elgesys „jo padėjėjoms – sekretorėms ir pretendentėms užimti šias pareigas buvo nepageidautinas, nemalonus, jas žeminantis, įžeidžiantis, verčiantis jaustis nejaukiai, keliantis įtampą, stresą ir baimę; toks elgesys buvo sistemingas, nuolatinis“[108]. Apibendrinant galima daryti išvadas, kad kaltinamojo veiksmų pobūdis neabejotinai atitinka seksualinio priekabiavimo normos taikymui būtina tikslą – siekimą seksualiai bendrauti ar pasitenkinti. Konstitucinis teismas patvirtino ir kitus būtinus baudžiamajai atsakomybei kilti požymius – vulgarius veiksmus, pasiūlymus bei užuominas. Priklausomumo požymis vienos iš merginų atžvilgiu taip pat akivaizdus – nukentėjusioji buvo priklausoma nuo kaltinamojo pagal tarnybinį priklausomumą (darbo santykių pagrindu). Visgi, priklausomumo prie besidarbinančio asmens klausimas lieka atviras. Manytina, kad besidarbinantis asmuo yra silpnesnioji šalis prieš galimai būsimą darbdavį, nes tik nuo jo priklauso priėmimas į darbą. Dėl šios priežasties daroma išvada, kad asmeniui turėtų kilti atsakomybė už seksualinio

[103] „Prokuratūra Aukščiausiajam Teismui apskundė Pūko išteisinimą dėl priekabiavimo“, *LRT*, 2019 m. rugsėjo 11 d., https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1096526/prokuratura-auksciausiajam-teismui-apskunde-puko-isteisinima-del-priekabiavimo.
[104] *Ibid.*
[105] „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
[106] *Ibid.*
[107] *Ibid.*
[108] *Ibid.*

priekabiavimo veiksmus prie besidarbinančio asmens, tačiau abejotinas baudžiamosios atsakomybės taikymas šioje srityje. Tokia nuomonė kyla remiantis 2017 m. liepos mėnesį įsigalioję „Lygių galimybių įstatymo pakeitimai, kuriais draudžiamas seksualinis priekabiavimas ir įdarbinimo metu“[109] bei užsienio šalyse taikoma praktika, kuomet seksualinio priekabiavimo atvejais darbinėje aplinkoje skiriamos baudos, tačiau ne baudžiamoji atsakomybė (apie tai plačiau 3.2 skyriuje – *aut. pastaba*). Be abejonės, minėtos bylos aplinkybės bei eiga neabejotinai gali tapti praktiniu atspirties tašku tolimesnėje teismų veikloje nagrinėjant seksualinio priekabiavimo atvejus.

Kita sistemingam seksualinio priekabiavimo normos įvertinimui svarbi byla – Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis. Šioje byloje asmuo buvo nuteistas už tai, kad beveik 10 mėnesių, „ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, siekdamas seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo, čiupinėdamas krūtinę ir kišdamas rankas už liemenėlės, seksualiai priekabiavo prie jo sugyventinės R. A. dukros nepilnametės K. A.“[110]. Kaltinamasis savo veiksmų nepripažino, tačiau nutartyje aprašomi itin svarbūs ir reikšmingi įrodinėjimo momentai – nukentėjusiosios teismo psichologinės ekspertizės rezultatai bei socialinės darbuotojos liudijimas. Teismo psichologinėje ekspertizėje konstatuota, kad „<...> K. A. galėjo ir gali teisingai suprasti konkrečias faktines reikšmingas bylai aplinkybes, jas įsiminti, vėliau atgaminti ir duoti apie tai parodymus. <...> K. A., remdamasi turimomis žiniomis, byloje nagrinėjamu laikotarpiu (2009 m. vasara-lapkričio mėn.) galėjo pakankamai teisingai suprasti su ja atliktų veiksmų pobūdį, tačiau negalėjo (ir negali) visapusiškai pilnai suprasti tų veiksmų reikšmės. Atsižvelgiant į tai, jai būdingus individualius psichologinius ypatumus, jos būseną (baimė dėl įtariamojo veiksmų ir grasinimų) ir situacines aplinkybes (nesulaukė pagalbos iš mamos liudytojos R. A.), ji negalėjo aktyviau bei adekvačiai priešintis įtariamojo veiksmams“[111]. Atkreipiama, kad socialinės darbuotojos liudijimas šioje byloje taip pat labai reikšmingas ir patvirtinantis seksualinio priekabiavimo veiksmus: „K. A. jai papasakojo, kad S. K. ją ne tik muša, bet čiupinėja už krūtinės, kiša rankas už liemenėlės. <...> išdėstytos aplinkybės, jas sugretinus su minėtame ekspertizės akte nurodytomis aplinkybėmis, jog šiuo metu K. A. klinikiniame vaizde vyrauja slopinamos emocijos, gana lengvai kintanti nuotaika, greitai išprovokuojamas verkimas, nuotaika yra pažeminta, rodo, kad S. K. seksualinis priekabiavimas buvo ne vienadienis, o ilgalaikis reiškinys, kiekvieną kartą kėlęs K. A. įtampą bei neigiamus emocinius išgyvenimus, kurie susikaupę galiausiai buvo paviešinti“[112]. Teismo nustatytos

[109] Litvinaitė, *supra note*, 1.
[110] Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis Nr. 1A-76-557-2011, Teismai, žiūrėta 2019 m. spalio 24 d., https://eteismai.lt/byla/180767731898278/1A-76-557-2011?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
[111] *Ibid*.
[112] Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis Nr. 1A-76-557-2011.

šios pasekmės: „bendraujant su vaikinais, padidėja tiriamosios jautrumas ir atsargumas. <...> K. A. konstatuojamas adaptacijos sutrikimas su užsitęsusia depresine reakcija. Aptartos eksperto išvados akivaizdžiai įrodo, kad dėl ilgalaikių ir pastovių įtampą keliančių S. K. veiksmų nukentėjusioji patyrė gilius dvasinius išgyvenimus, sukėlusius neigiamus psichikos būsenos pokyčius, emocinę depresiją, kurią reikia intensyviai gydyti specialistų pagalba. <...> Be minėtų pasekmių, ne mažiau reikšminga yra tai, kad šios pasekmės yra sukeltos tyčiniais S. K. veiksmais – jis suvokė, kad savo nepriimtinais veiksmais kėsinasi į gyvenimiškos patirties šioje srityje neturinčio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę, taip pat garbę ir orumą“[113]. Šios nutarties analizė parodo, kad baudžiamosios atsakomybės kilimui vertinami ne tik dispozicijoje įtvirtinti požymiai, tačiau ir patirto seksualinio priekabiavimo pasekmes, kurios gali atsiskleisti ne iš karto po patirtų išgyvenimų, o tik vėliau – jau praėjus laikotarpiui. Toks vertinimas leistų daryti prielaidas apie materialią veikos sudėtį, tačiau įstatymų leidėjo suformuluota dispozicija padarinių įrodinėjimo nereikalauja ir būtent dėl šios priežasties svarstytinas ir kritiškai vertinamas teismo ypatingas dėmesys sukeltoms pasekmėms. Akivaizdu, kad patirtų išgyvenimų ir pasekmių atsiskleidimas po kurio laiko apsunkina bylos įrodinėjimą, ypatingai tais atvejais, kai nukentėjusysis neturi įrodymų. Manytina, kad teismo vertinamos atsiradusios pasekmės turėtų būti laikomos tik kaip papildomi argumentai, įrodinėjant seksualinio priekabiavimo buvimą / nebuvimą, vengiant psichinės žalos, kaip pasekmių, įrodinėjimo. Pabrėžtina, kad kiti nukentėjusiųjų teisių gynybos būdai (nagrinėjami 3 skyriuje – *aut. pastaba*) nereikalauja įrodinėti priekabiautojo tikslo, taip palengvinant nukentėjusiųjų galimybes apginti savo teises bei kreiptis pagalbos į atitinkamas institucijas.

Reziumuojant galima teigti, kad seksualinio priekabiavimo normoje numatyti požymiai yra abstraktūs, t. y. nepateikiami išaiškinimai, nurodant konkrečias aplinkybes bei veiksmus, kurių atlikimas bei buvimas leistų daryti išvadas apie seksualinį priekabiavimą. Ši priežastis suponuoja ne tik baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimą aplamai, tačiau ir lemia visuomenės nesupratimą veikos pavojingumo. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas turėtų įvertinti, ar baudžiamosios atsakomybės taikymas yra tinkama nukentėjusiųjų gynybos priemonė, taip pat atsižvelgti ir į kitas LR BK numatytas veikas, kurios galimai apima ir seksualinio priekabiavimo veiksmus (turima omenyje jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimo bei privertimo lytiškai santykiauti veikas – *aut. pastaba*).

[113] Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis Nr. 1A-76-557-2011.

2.2. LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo normos atribojimas nuo kitų LR BK normų

2.2.1. Seksualinio priekabiavimo normos atribojimas nuo jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo veiksmų (LR BK 153 straipsnis)

Kaip jau minėta anksčiau šiame darbe, seksualinio priekabiavimo auka gali būti asmuo, vyresnis nei 16 metų amžiaus. Svarbu pažymėti tai, kad iki 2014 metų LR BK 153 straipsnio normoje buvo įtvirtinta „mažamečio“ sąvoka, nustatant 14 metų amžiaus ribą. Po minėtų pasikeitimų nustatyta nauja amžiaus riba – 16 metų[114]. Manytina, kad įstatymų leidėjas, pakeitimais koreguodamas LR BK 153 straipsnio normą siekė sugriežtinti atsakomybę už atliktus veiksmus, atliktus 15 – 16 metų asmenims, nusikalstamos veikos rūšį – baudžiamąjį nusižengimą pakeisdamas į apysunkį nusikaltimą. Toks įstatymų leidėjo sprendimas atrodytų logiškai priimtinas, tačiau iškyla atribojimo klausimas – ar amžius yra esminis kriterijus atribojant seksualinį priekabiavimą nuo jaunesnio negu šešiolikos metų amžiaus tvirkinimo veiksmų. Manytina, kad šių veikų atribojimo klausimas yra ypatingai svarbus žvelgiant į įstatymo saugomas vertybes – LR BK 152 straipsnio objektas yra žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas (laikomasi P. Veršekio ir V. Dvilaičio nuomonės – *aut. pastaba*), kai tuo tarpu LR BK 153 straipsnio – asmens iki 16 metų seksualinis neliečiamumas. Akivaizdu, kad seksualinio priekabiavimo normos objektas yra platesnis, iš esmės apimantis ir tvirkinimo normos objektą, tad toks lygiaverčių vertybių įtvirtinimas nepadeda nustatyti aiškių atribojimo aspektų. Nesant oficialaus įstatymo leidėjo nustatytų atribojimo kriterijų, manytina, kad vienintelis šaltinis, leidžiantis įvertinti minėtų normų skirtumą – teismų praktika.

Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 25 d. nuosprendyje numatyta, kad mažamečio asmens tvirkinimas „gali būti padaromas įvairiomis formomis, pavyzdžiui, demonstruojant mažamečiui lytinius organus, jį nurengiant, glostant vaiko kūną ar jo lytinius organus, prašant glostyti kaltininko lytinius organus, taip pat ir lytiškai santykiaujant ar tenkinant lytinę aistrą mažamečio akivaizdoje ir pan. Pagal Lietuvos Respublikos BK 153 straipsnį kvalifikuotini: 1) seksualinių veiksmų – lytinio santykiavimo, kitokio lytinės aistros tenkinimo su partneriu, masturbacijos, ekshibicionizmo – atlikimas mažamečio akivaizdoje; 2) mažamečių lenkimas, vertimas atlikti seksualinius veiksmus tarp savęs ar su savimi; 3) pornografijos demonstravimas

[114] Baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymas, Infolex, žiūrėta 2019 m. spalio 28 d., https://www.infolex.lt/ta/299581.

mažamečiams; 4) kitoks intelektualinis tvirkinimas – amoralūs pasakojimai apie seksualinio potraukio tenkinimą ir pan. <...>. Mažametis gali būti tvirkinamas demonstruojant jam lytinius organus, jį nurengiant, glostant vaiko kūną ir kitokiais būdais“[115]. Iš pateikto išaiškinimo akivaizdu, kad didžioji dalis aprašytų veiksmų atitinka ir seksualinio priekabiavimo veiką (amoralūs pasakojimai, įvairaus ir nepriimtino turinio demonstravimas, užuominos apie galimus lytinius santykius ir pan. – *aut. pastaba*). Analizuojama byla yra reikšminga ne tik pateikiamais išaiškinimais, tačiau ir priimtu teismo sprendimu, kuris išskirtas į dvi dalis: veiksmai, kurie buvo atlikti nukentėjusiajai, kai šiai nebuvo 14 metų (kabinėjimasis, lietimas per drabužius bei apatinių rūbų nuėmimas, krūtinės graibymas ir laižymas, bandymas pabučiuoti – *aut. pastaba)* pripažinti tvirkinamaisiais veiksmais ir kvalifikuoti pagal LR BK 153 straipsnį (neminint priklausomumo požymio – *aut. pastaba).* Tuo tarpu identiški veiksmai, atlikti nukentėjusiosios atžvilgiu, kai šiai jau suėjo 14 metų, papildomai numatant priklausomumo požymį – nukentėjusiosios priklausomumą nuo patėvio, kvalifikuoti kaip baudžiamasis nusižengimas pagal LR BK 152 straipsnį.

Kitas analizuojamas atvejis – naujesnis, teismų išaiškintas 2017 metais, t. y. jau po 2014 metais pasikeitusios LR BK 153 straipsnio normos. Minimoje nutartyje nustatyta, kad tėvas, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, lietė mažametės dukros krūtinę, pilvą, lytinius organus, šiais veiksmais padarydamas „keturias nusikalstamas veikas žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, t. y. 3 atvejais tvirkino jaunesnį negu 16 metų asmenį ir padarė nusikaltimus, numatytus BK 153 straipsnio 1 dalyje, taip pat seksualiai priekabiavo prie priklausomo asmens ir padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 152 straipsnio 1 dalyje“[116]. Byloje pateikti duomenys apie tvirkinimo ir seksualinio priekabiavimo aplinkybes: tėvas ne kartą ją smaugė ir lindo prie krūtinės, lytinių organų, žiūrėdavo kaip dukra persirengia, lįsdavo prie krūtinės per rūbus, kartą lindo ir po maikute, kelnėmis“[117]. Teismo sprendimas šioje byloje taip pat išskaidytas į dvi dalis – kaltinamojo veiksmai iki nukentėjusiajai sueinant 16 metų pripažinti kaip jaunesnio negu 16 metų amžiaus asmens tvirkinimu pagal LR BK 153 straipsnį, o nukentėjusiajai suėjus 16 metų – priekabiavimu prie priklausomo asmens pagal LR BK 152 straipsnį.

Taigi, analizuojant aukščiau pateiktus teismų išaiškinimus galima išskirti šiuos esminius momentus – teismų sprendimai ir veiksmų kvalifikavimas tiesiogiai priklauso nuo nukentėjusiojo amžiaus ir priklausomumo požymio nustatymo. Pažymėtina, kad net ir teismai, vertindami

[115] Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 25 d. nuosprendis byloje Nr. 1A-247/2013.
[116] Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 5 d. nutartis Nr. 1A-699-498/2017, Infolex, žiūrėta 2019 m. spalio 24 d., http://www.infolex.lt/tp/1548971.
[117] *Ibid*.

situacijas, iš esmės sutapatina analizuojamas nusikalstamas veikas, jų objektus. P. Veršekio nuomone, tikslinga susiaurinti seksualinio priekabiavimo normos objektą, paliekant sudėtyje vien seksualinio apsisprendimo laisvę, nes seksualinio apsisprendimo neliečiamumas yra susijęs tik su mažamečiais asmenimis (po LR BK pakeitimų – jaunesniais negu 16 metų asmenimis – *aut. pastaba*), kurie pagal LR BK 152 straipsnį nukentėjusiaisiais būti negali[118]. Iškeliama saugomų vertybių problematika yra teisinga ir aktuali, todėl sutiktina su P. Veršekio nuomone.

2.2.2. Seksualinio priekabiavimo normos atribojimas nuo privertimo lytiškai santykiauti (LR BK 151 straipsnis)

Seksualinio priekabiavimo ir privertimo lytiškai santykiauti normos savo pobūdžiu yra panašios, tačiau įdėmiai išanalizavus matyti, kad didžiausias jų skirtumas – ryškus psichinės prievartos ar grasinimo elementų panaudojimas. Minėtų normų panašumas įžvelgiamas analizuojant priklausomumo požymį bei daromo poveikio nukentėjusiajam asmeniui veiksmuose. Pasak O. Fedosiuk, privertimo lytiškai santykiauti norma akcentuoja lytinės aistros tenkinimą, kai tuo tarpu seksualinio priekabiavimo norma – seksualinio bendravimo siekį[119]. Visgi, šis atribojimo kriterijus nėra vienintelis, kuris padėtų teismams tinkamai atriboti šias veikas. Kitas svarbus aspektas tai, kad privertimo lytiškai santykiauti sudėtis yra materialioji sudėtis, o seksualinio priekabiavimo – formalioji. Tad, jeigu nukentėjusiojo asmens valia buvo palaužta (išgautas sutikimas lytiškai santykiauti) – atsiranda daugiau motyvacijos taikyti LR BK 151 straipsnio normą, o jei nukentėjusysis nepalūžo – daugiau motyvacijos LR BK 152 straipsnio taikymui[120]. Pažymėtina, kad privertimui lytiškai santykiauti labiau būdingas bauginimas, kuomet seksualinio priekabiavimo veiksmai labiau kelia nemalonius pojūčius[121]. Šis kriterijus aiškiai įžvelgiamas 2018 m. lapkričio 21 d. nutartyje. Joje numatyta, kad „L. Z. nuteistas už tai, kad būdamas J. M. teatro direktoriumi ir pasinaudodamas šio teatro aktorės E. R. tarnybiniu priklausomumu, <...> reikalavo su juo turėti lytinius santykius grasindamas, kad priešingu atveju ateityje trukdyti jos karjerai, o 2017-03-13, sugriebęs nukentėjusiąją už galvos, prievarta ją bučiavo ir taip pasikėsino priversti ją lytiškai su juo santykiauti, tačiau savo nusikalstamų veiksmų nebaigė dėl to, kad nukentėjusioji pasipriešino jo veiksmams ir kreipėsi į policiją“[122]. Svarbu tai, kad pradinėje bylos tyrimo stadijoje kaltininko veika

[118] Veršekys, *supra note*, 5: 189.
[119] Oleg Fedosiuk, „Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikavimas”, paskaitų medžiaga.
[120] *Ibid.*
[121] *Ibid.*
[122] Panevėžio apygardos teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis Nr. 1A-178-350/2018, Infolex, žiūrėta 2019 m. spalio 24 d., http://www.infolex.lt/tp/1666867.

ikiteisminio tyrimo institucijų vertinimu buvo kvalifikuota kaip seksualinis priekabiavimas (BK 152 straipsnis), tačiau vėliau perkvalifikuota į privertimą lytiškai santykiauti dėl ryškių psichinės prievartos, grasinimų ir reikalavimų turėti lytinių santykių elementų panaudojimo, kas šioje situacijoje dėl savo pobūdžio ir tikslo – lytinės aistros tenkinimo, yra ne seksualinio priekabiavimo, tačiau privertimo lytiškai santykiauti veiksmai. Byloje cituojami šie kaltinamojo grasinimai: „žinok, kad jeigu tu norėsi būti aktore, tai tik ne Lietuvoje, nes nei vienas teatras tavęs..., visi teatro vadovai turės užsirašę pavardę E. R.“, dėl ko nukentėjusiajai pasitikslinus, kokią jis turi galią, kad jos niekas nepriims, nuteistasis atsakė, jog „paprasta, telefonu paskambinai ir pasakei. <...> Aktorystėje šansų neturi. Galbūt, jeigu tu pasidarysi savo teatriuką, dar kažką, bet, kad tu taptum didele aktore, reikia, kad su tavim taip kas nors dirbtų kaip aš dirbu. Ir su tavim niekas nedirbs, todėl kad niekas nedirba taip su niekuo. Ir nebūsi tu aktore“[123]. Pateiktų įrodymų visetas leido teismui padaryti išvadą: „minimo pokalbio turinys vienareikšmiškai ir tiesiogiai parodo, kad L. Z., naudodamasis E. R. tarnybiniu priklausomumu, reikalavo su juo turėti lytinius santykius, o nukentėjusiajai nesutinkant grasino ateityje trukdyti jos karjerai ir šis įrodymas neginčytinai patvirtina, kad apeliantas padarė jam inkriminuotą veiką“[124].

Taigi, šių veikų atribojimo problematika slypi ne tik normose įtvirtintų požymių panašume, tačiau ir teisingame kaltinamojo veiksmų įvertinime – baudžiamoji atsakomybė už privertimą lytiškai santykiauti kils tik nustačius ryškų psichinės prievartos ar grasinimo elementų panaudojimą. Nesant įrodymų, ar nenustačius minimo požymio – teismai galimai veiką kvalifikuotų kaip baudžiamąjį nusižengimą pagal LR BK 152 straipsnį. Dėl šios priežasties verta paminėti, kad teisingas bylos kvalifikavimas lemia ne tik baudžiamojo įstatymo paskirties įgyvendinimą, tačiau ir sankcijoje numatytos bausmės dydį, todėl teisingas veikų atribojimas yra reikšmingas visais teisiniais aspektais.

2.3. Baudžiamosios atsakomybės netaikymo problematika Lietuvoje

Nagrinėjant baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą netaikymo problematiką sutiktina su P. Veršekio išsakytomis mintimis bei pagrindinėmis priežastimis. Pasak jo, pagrindinės trys netaikymo priežastys yra „sudėtingas tokio pobūdžio bylų nagrinėjimas; prastas visuomenės narių normos supratimas ir įsisavinimas; visuomenės narių (ypač moterų) baimė ir teisinių žinių stoka“[125]. Be kita ko, ne mažiau svarbios ir kitos priežastys, tokios kaip „specifinė

[123] Panevėžio apygardos teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis Nr. 1A-178-350/2018.
[124] *Ibid*.
[125] Veršekys, *supra note*, 5: 194.

taikomų santykių sritis, visuomenės seksualinio priekabiavimo tolerancija, baudžiamosios ir administracinės teisės normų kolizija ir pan.“[126]. Visgi, kyla klausimas, ar visos šios priežastys yra susijusios, ar vienos iš egzistavimas suponuoja kitų priežasčių egzistavimą. Pereinant prie priežasčių analizės pažymėtina, kad nukentėjusiųjų nesikreipimas į teisėsaugos institucijas yra tiesiogiai susijęs su baudžiamosios atsakomybės netaikymu, t. y. seksualinis priekabiavimas dažniausiai būna užslėptas ir tik pats nukentėjusysis gali iškelti jį į viešumą, todėl viena iš būtinų aplinkybių baudžiamosios atsakomybės taikymui – nukentėjusiojo asmens skundas.

Manytina, kad pagrindinė baudžiamosios atsakomybės netaikymo priežastis yra įrodymai. Pasak P. Veršekio, sunkiausia įrodinėjimo dalis – „nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės elemento požymiai: kaltė ir specialusis tikslas. <...> Įrodinėti tiesioginę tyčią ir specialųjį tikslą ypač sunku, nes bendravimas iš esmės verbalinis, dažnai gestais, neatmetama ir nesusipratimo tarpusavyje galimybė. Nukentėjusiajam nešvankus anekdotas gali pasirodyti akivaizdus seksualinis priekabiavimas, o priekabiautojas gali argumentuoti, kad tokiu anekdotu nesiekęs nieko daugiau kaip tik linksmai pašmaikštauti“[127]. Atkreiptinas dėmesys, kad flirto atvejai taip pat atskiriami pagal elgesio pobūdį bei tikslą, pavyzdžiui, atgalinio ryšio negavimas, asmens neigiama reakcija arba reakcijos nebūvimas leidžia daryti išvadas apie flirto nebuvimą, o tęsiami veiksmai – ir apie seksualinio priekabiavimo atvejus. Tad, iš esmės vienas iš svarbesnių momentų yra asmens reakcija į jam daromą poveikį – palankus reagavimas į kito asmens bendravimą / veiksmus eliminuoja baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą taikymą.

Vienu iš nesusipratimo bei subjektyvių veiksmų vertinimo pavyzdžių galėtų būti Šiaulių apygardos teismo 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis, kurioje senelis buvo kaltinamas seksualiniu priekabiavimu anūkės atžvilgiu. Byloje numatyta, kad nukentėjusiajam asmeniui didelės įtakos veiksmų suvokimui gali turėti „tokie faktoriai kaip pasaulėžiūra, suvokimas, socialinė branda ir pan.“[128]. Ekspertų nurodyta, kad klaidingam anūkės veiksmų suvokimui turėjo įtakos šeimoje susiklosčiusios aplinkybės (šeimos nesėkmės, įvykusios nelaimės – *aut. pastaba*) bei asmeninės savybės (dėl šeimoje nutikusių įvykių bei problemų anūkė kaltino senelį – *aut. pastaba*). Kaltinamasis neneigė fakto, kad glostydavo ir bučiuodavo nukentėjusiąją kaip ir visus kitus savo anūkus, tačiau jo veiksmai apsiribojo įprastiniais senelio ir anūkės santykiais. Dėl šių bei kitų byloje nustatytų priežasčių teismas priėmė išteisinamąjį nuosprendį senelio atžvilgiu.

[126] Veršekys, *supra note*, 5: 194.
[127] *Ibid*.
[128] Šiaulių apygardos teismo 2013 m. gruodžio 27 d. nutartis Nr. 1A-951-354-2013, Teismai, žiūrėta 2019 m. spalio 25 d., https://eteismai.lt/byla/215608332564125/1A-951-354-2013?word=Seksualinis%20priekabiavimas.

Kitas svarbus aspektas netaikymo problematikoje – sudėtingas tokio pobūdžio bylų nagrinėjimas. Manytina, kad šios priežasties atsiradimui įtakos turėjo privataus kaltinimo institutas, kuris 2017 metais[129], siekiant palengvinti seksualinio priekabiavimo įrodinėjimą, buvo panaikintas. Nukentėjusiajam surinkti duomenis, kurie įrodytų seksualinį priekabiavimą gali būti be galo sunku, jei veiksmai pasireiškia mimikomis, prisilietimais ar kitokiais neverbaliniais veiksmais. Visgi, praktikoje žodžiais išreikštas seksualinis priekabiavimas gali būti įrodomas padarant garso įrašą. Vienoje iš seksualinio pobūdžio bylų įrodymu buvo pripažintas nukentėjusiosios padarytas garso įrašas, kuriame kaltinamasis akivaizdžiai išreiškė seksualinio pobūdžio teiginius. Minimoje byloje teismas pabrėžė, kad „joks įstatymas nedraudžia privačiam asmeniui slaptai įrašinėti savo pokalbių su kitais asmenimis, o duomenys nepripažįstami įrodymais tik tais atvejais, kai jie gauti įstatyme tiesiogiai draudžiamu būdu“[130] (nukentėjusioji pateikė garso įrašą kaip seksualinio priekabiavimo įrodymą, kuomet pradinėje bylos tyrimo stadijoje kaltininko veika buvo kvalifikuota kaip seksualinis priekabiavimas – *aut. pastaba*). Įrodymais, be kita ko, gali būti nuotraukos, susirašinėjimai, kitų asmenių liudijimai bei kita. Seksualinio priekabiavimo bylose be įrodymų praktiškai neįmanoma įrodyti priekabiautojo kaltės ir specialaus tikslo, išskyrus atvejus, kai kaltinamasis pats prisipažįsta ir patvirtina nukentėjusiojo išsakytus kaltinimus. Visgi, tenka pripažinti, kad tokie atvejai yra reti arba iš vis neegzistuojantys. Tad, duomenys, kurie vėliau galimai tampa įrodymais ir įrodinėjimas yra neatsiejamos priežasties viena nuo kitos, leidžiančios daryti prielaidą apie tarpusavio sąveiką bei priklausomybę.

Kita labai svarbi ir dažnai pasitaikanti baudžiamosios atsakomybės netaikymo problema – nukentėjusiųjų baimė. Baimės priežastys gali būti įvairios, tačiau seksualinio priekabiavimo atveju paprastai nukentėjusieji bijo galimo priekabiautojo keršto ir / ar pasekmių, „skundiko“ etiketės, kuri gali neigiamai paveikti reputaciją ar įsidarbinimo galimybes kitoje įmonėje ar įstaigoje[131]. Nukentėjusiųjų baimė ir pasipriešinimo neparodymas dažnai lemia situacijas, kuomet priekabiautojas išsigina savo veiksmų, esą jis nesulaukė neigiamos reakcijos ar pasipriešinimo, todėl veiksmų pobūdis atrodė priimtinas abejoms šalims. Kita baimės pusė – visuomenės pasmerkimas. Aukos, dažniausiai moterys, vengia garsiai kalbėti apie patirtą seksualinį priekabiavimą, nes visuomenėje vis dar vyrauja nuomonės apie pačios nukentėjusios elgesį, palydint ją tokiomis frazėmis kaip: „pati kalta“, „reikėjo priešintis“, „kodėl pati ėjai į priekabiautojo kabinetą / namus“, „pažiūrėk kaip tu rengiesi“, „reikėjo užsidėti dar trumpesnį sijoną“ ir panašiai. Manytina, kad toks

[129] Murauskienė, *supra note*, 6.
[130] Panevėžio apygardos teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis Nr. 1A-178-350/2018.
[131] Pilinkaitė Sotirovič, Samuolytė, *supra note,* 89: 19-20.

visuomenės požiūris tiesiogiai susijęs su prastu seksualinio priekabiavimo normos supratimu ir įsisavinimu. P. Veršekio teigimu, šią priežastį lemia seksualinio priekabiavimo neatitikimas LR BK įtvirtintam pavojingumo kriterijui, t. y. „kaltininkas privalo suvokti būtent savo daromos veikos pavojingumą (o ne veikos draudžiamumą). <...> Filosofiniu požiūriu pavojingumas suprantamas kaip keliantis grėsmę asmens, visuomenės ir valstybės funkcionalumui. Kita vertus, tai nereiškia, kad jei veika nėra pavojinga baudžiamosios teisės požiūriu, ji negali būti draudžiama, pavyzdžiui, administracinės teisės. Baudžiamoji teisė privalo būti kaip *ultima ratio* valstybės reakcijos į nepageidaujamą elgesį priemonė (forma)“[132]. Reziumuojant galima teigti, kad visuomenės nariams suvokus seksualinio priekabiavimo pavojingumą, jų požiūris galimai pasikeistų, tokiu būdu paskatinant nebijoti nukentėjusiuosius kreiptis pagalbos į atitinkamas institucijas, nebegalvojant apie galimą visuomenės pasmerkimą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos Teisės skyriaus vyresniosios patarėjos Laimos Vengalės – Dits nuomone, viena iš taip pat svarių nukentėjusiųjų nesikreipimo priežasčių yra nepasitikėjimas teisėsaugos institucijomis. Manytina, kad tokios priežasties susiformavimui turėjo ir turi įtakos teisėsaugos priimami išteisinamieji sprendimai, dėl įrodymų trūkumo nutraukiamos bylos, atmetami nukentėjusiųjų skundai. Be kita ko, Laima Vengalė – Dits pažymi, kad seksualinio priekabiavimo klausimas yra labai privatus, todėl nukentėjusiesiems skausminga kalbėti apie potyrius, jų atžvilgiu atliktus veiksmus bei kitus asmeninio pobūdžio klausimus[133].

Daromos išvados, kad pagrindinės baudžiamosios atsakomybės netaikymo priežastys yra akivaizdžiai viena su kita susijusios, t. y. seksualinio priekabiavimo pavojingumo nesuvokimas suponuoja visuomeninį pasmerkimą nukentėjusiųjų atžvilgiu, keliant jiems nepasitikėjimo jausmą, nesaugumą bei baimę, kas lemia nesikreipimą į institucijas dėl pažeistų teisių gynybos. LR BK 152 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad už „numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas“[134], tad jų nesant – negali būti pradėtas ikiteisminis tyrimas, tuo labiau negali kilti baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą. Laimos Vengalės – Dits nuomone, pirmasis žingsnis, kuris padėtų spręsti priekabiautojų atsakomybės klausimą yra seksualinio priekabiavimo aukų drąsinimas prabilti bei nebijoti kalbėti apie patirtus išgyvenimus[135].

---

[132] Veršekys, *supra note*, 195.
[133] Ingrida Nagrockienė, „Seksualinis priekabiavimas vis dar gėda ir pačios aukos bėda“, *Alfa naujienos*, 2017 m. kovo 21 d., https://naujienos.alfa.lt/leidinys/paneveziobalsas/seksualinis-priekabiavimas-vis-dar-geda-ir-pacios-aukos-beda/.
[134] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“.
[135] „Patiriate seksualinį priekabiavimą? Keli patarimai, ką reikėtų daryti“, *Lygybė*, 2017 m. gruodžio 4 d., https://lygybe.lt/lt/naujienos/patiriate-seksualini-priekabiavima-keli-patarimai-ka-reiketu-daryti/831.

3. ALTERNATYVŪS PAŽEISTŲ TEISIŲ GYNYBOS BŪDAI BEI SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO DEKRIMINALIZAVIMO IDĖJA

Lietuvoje už seksualinį priekabiavimą įstatymų leidėjas yra numatęs kelias atsakomybių rūšis: drausminę, administracinę, civilinę bei baudžiamąją. Baudžiamosios atsakomybės klausimas šiame darbe jau nagrinėtas, todėl įvertinus baudžiamosios atsakomybės taikymo problematiką, būtina atsižvelgti ir į kitus teisių gynybos būdus bei įvertinti, ar dekriminalizavus seksualinio priekabiavimo normą nebūtų pažeistos asmenų teisės.

3.1. Seksualinio priekabiavimo dekriminalizavimo galimybės

Seksualinio priekabiavimo normos dekriminalizavimo idėja pirmiausia kyla dėl baudžiamosios atsakomybės netaikymo problematikos. Seksualinio priekabiavimo pavojingumo nesuvokimas visuomenėje suponuoja nesikreipimą į institucijas, tuo pačiu smerkiant nukentėjusiuosius, patyrusius seksualinio priekabiavimo veiksmus. Šiame darbe analizuojamos problemos atskleidė, kad LR BK 152 straipsnio normos dispozicijoje numatyti požymiai yra suformuoti itin neinformatyviai, įstatymo leidėjo išsamiai neišaiškinti bei sunkiai įrodinėjami. Visgi, siekiant apginti arba paneigti dekriminalizavimo idėją, būtina išnagrinėti ir veikų kriminalizavimo (dekriminalizavimo) kriterijus. Mokslinėje doktrinoje išskiriami šie pagrindiniai veikų kriminalizavimo kriterijai:

1. Veikos pavojingumas ar paplitimas;
2. *Ultima ratio* principas;
3. Baudžiamosios teisės veikimo sritis ir ribos[136].

Veikos pavojingumas seksualinio priekabiavimo kontekste kelia didelių dvejonių dėl galimybės jį įrodyti bei pagrįsti. Kaip jau pažymėta anksčiau, seksualinis priekabiavimas yra diskriminacijos forma, kuri draudžiama tiek tarptautinių, tiek nacionalinių teisės aktų, tačiau draudžiamumas pats savaime nesuponuoja veikos pavojingumo, kaip kriminalizavimo kriterijaus. Veiką pavojinga galima laikyti tuomet, kai ja padaroma didžiulė žala asmens, visuomenės ir valstybės interesams arba dėl veikos atlikimo kyla grėsmė, kad tokia žala bus padaryta[137]. Manytina, kad seksualinis priekabiavimas kai kuriais atvejais gali sukelti asmeniui didelę žalą, tačiau svarstytinas įstatymų leidėjo žalos dydžio įvertinimo kriterijus, kaip galimai tiesiogiai lemiantis veikos pavojingumo nustatymą. Seksualinio priekabiavimo atveju paprastai kyla neturtinio pobūdžio

[136] Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė* 82 (2012): 13.
[137] Fedosiuk, *supra note*, 3: 721.

žala, susijusi su įstatymo saugomomis seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamybės vertybėmis. Tad, ši žala negali būti realiai išmatuota, nes kiekvienas nukentėjusysis skirtingai reaguoja į jo atžvilgiu atliktus veiksmus, kiekviena situacija yra individuali. Preziumuojama, kad įstatymų leidėjas, vertindamas aukščiau paminėtus aspektus, nustatė seksualinio priekabiavimo normai mažesnį pavojingumą, pripažindamas ją kaip baudžiamąjį nusižengimą. Svarstytina, ar pačio įstatymų leidėjo normos pripažinimas mažiau pavojinga ir aspektas, jog kaltinamasis ne visuomet supranta daromos veikos pavojingumą, nėra prielaida seksualinio priekabiavimo normos dekriminalizavimui.

Veikos paplitimas, kaip vienas iš kriterijų, kriminalizacijos / dekriminalizacijos procesuose užima taip pat svarbią vietą. G. Švedo nuomone, „kriminalizuojamos veikos paplitimas negali būti nei itin retas, nei labai dažnas. Kriminalizuojant labai dažnai padaromą veiką <...> galimas atotrūkis tarp teisėsaugos institucijų ir visuomenės narių požiūrio skirtingai vertinant tokios veikos pavojingumą ir jos daromą žalą. Tokiu atveju bus „kompromituojamas“ baudžiamasis įstatymas, nes jo tiek dėl objektyvių, tiek dėl subjektyvių priežasčių nebus įmanoma pritaikyti visais tokios veikos padarymo atvejais. Analogiška situacija ir tuo atveju, kai kriminalizuojama faktiškai nedaroma arba itin retai padaroma veika“[138]. Manytina, kad kriminalizuotos veikos mažas paplitimas gali ją „paversti“ „neveikiančia“ arba kitaip – „mirusia“ norma. Šis kriterijus aktualus ir seksualinio priekabiavimo normos atžvilgiu. Analizuojant šios normos atitikimą minimam kriterijui pastebėtini keli aspektai:

1) seksualinio priekabiavimo paplitimas galėtų būti vertinamas kaip itin mažas, atsižvelgiant į registruotų nusikalstamų veikų skaičių (apie tai rašoma šio darbo įvadinėje dalyje – *aut. pastaba*);
2) seksualinio priekabiavimo norma paprastai taikoma tuo aspektu, kai dėl požymių atitikimo nebegalimas jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo normos taikymas;
3) seksualinio priekabiavimo veikos paplitimui gali būti daroma įtaka dėl tam tikrose situacijose taikomų kitų atsakomybių rūšių (pavyzdžiui, administracinė atsakomybė);
4) seksualinio priekabiavimo paplitimui įtakos turi visuomenės požiūrio nesutapimas vertinant seksualinio priekabiavimo veiksmus bei nukentėjusiojo asmens smerkimas.

Visgi, minėti aspektai taip pat leidžia įžvelgti ir kitą pusę – veikos paplitimas gali būti ir didelis, tačiau dėl tam tikrų priežasčių nenustatomas. Būtent dėl to kriminalizuojant / dekriminalizuojant veiką turėtų būti atlikti empiriniai tyrimai. G. Švedo pabrėžtina, kad „teisėkūros

[138] Švedas, *supra note*, 130: 20.

procesą reglamentuojantys teisės aktai sudaro teisines prielaidas atlikti tokius tyrimus, kurie įvertintų ir veikos paplitimo kriterijų, prieš priimant sprendimą uždrausti tam tikrą veiką“[139]. Manytina, kad susiklosčius tokiai situacijai, kai baudžiamojo įstatymo norma yra realiai neveikianti, vertėtų atsižvelgti į priežastis kodėl taip yra bei esant poreikiui – papildomai atlikti empirinį tyrimą. Išvardintos priežastys leidžia daryti išvadas, kad vertinant veikos paplitimo kriterijų, būtina atsižvelgti į veikos dažnumą aplamai, kiek kitų atsakomybių taikoma už seksualinio pobūdžio veiksmus bei įvertinti visuomenės ir įstatymų leidėjo požiūrį į nusikalstamą veiką.

Be abejonės *ultima ratio* principas įstatymų leidyboje yra vienas iš esminių kriterijų priimant sprendimus dėl veikos kriminalizavimo / dekriminalizavimo. O. Fedosiuk yra pabrėžęs, kad „baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) idėja traktuotina kaip teisinis principas, kurio privalu laikytis įstatymų leidyboje, o esant įstatymo skirtingo interpretavimo erdvei, - ir teismų praktikoje. Šios idėjos teisinė reikšmė ir privalomumas išplaukia iš konstitucinių proporcingumo ir protingumo principų, taip pat iš baudžiamosios teisės funkcijos selektyviai ir subsidiariai ginti visuomenę nuo socialiai pavojingų veikų. Baudžiamojo įstatymo neatitikimas minėtam principui gali būti vienas iš argumentų pagrindžiant jo prieštaravimą Konstitucijai ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms“[140]. Svarbu pabrėžti tai, kad „Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse neišvengta kriminalizavimo pertekliaus, abstrakčių ir pernelyg didelę interpretavimo laisvę paliekančių nusikalstamų veikų definicijų“[141]. Svarstant seksualinio priekabiavimo normos dekriminalizavimo idėją minėta nuostata aktuali nagrinėjant dispozicijoje įtvirtintus požymius. Kaip minėta anksčiau, dalis požymių yra neinformatyvūs ir netgi abstraktūs, kas lemia skirtingą suvokimą bei praktinį jos taikymą. Kaip pavyzdys galėtų būti priklausomumo požymis, kuris esant tam tikroms aplinkybės (pavyzdžiui, asmens siekimui įsidarbinti) gali būti vertinamas skirtingai. Be kita ko, svarbu ir tai, kad „su *ultima ratio* principu nedera ir BK normos, kurios tiesiogiai dubliuojasi su Administracinės teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) draudimais. Šis Lietuvos teisės sistemos fenomenas įgauna vis didesnį mastą. Vien dubliavimosi faktas rodo, kad administracinės atsakomybės visiškai pakaktų tokioms veikoms įvertinti, tačiau priešingai teisinei logikai, pagal ATPK įtvirtintą nuostatą <...> pirmenybė teikiama šioje konkurencijoje formaliai suteikiama būtent baudžiamajai teisei“[142] (šios nuostatos nepasikeitė ir po 2016 m. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų

[139] Švedas, *supra note*, 130: 20.
[140] Fedosiuk, *supra note*, 3: 734.
[141] Fedosiuk, *supra note*, 3: 734.
[142] Fedosiuk, *supra note*, 3: 725.

kodekso – *aut. pastaba*). Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodekse (toliau – LR ANK) taip pat numatyta atsakomybė už seksualinį priekabiavimą, tačiau su nuorodą į Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą bei Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymą. Esant tokiai situacijai prieinama prie seksualinio priekabiavimo apibrėžimo problematikos, kuomet LR BK įtvirtintas tikslas ir priklausomumo požymis nesutampa su Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme nurodytu apibrėžimu (administraciniu teisės taikymo atveju aukos ir priekabiautojo neturi sieti jokie priklausomumo santykiai, numatytas tikslas – asmens orumo pažeminimas naudojant seksualinio pobūdžio elgesį – *aut. pastaba*). Darytina išvada, kad LR BK ir LR ANK įtvirtintos normos skiriasi, todėl negali būti vertinamos kaip besidubliuojančios normos.

Baudžiamosios teisės veikimo sritis ir ribos, kaip kriterijus, turėtų būti suprantamas kaip baudžiamosios teisės funkcionavimas tam tikroje srityje, neperžengiant tam tikrų ribų. Akivaizdu, kad tam tikrų veikų kriminalizavimas gali būti pažeidžiantis „žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, parodantis valstybės pasirinktą autoritarinį baudžiamosios teisės modelį, bet ir padarantis daugiau žalos nei leidžiantis pasiekti norimų rezultatų“[143]. Manytina, kad šio kriterijaus įgyvendinimui labai svarbus teisingas normos aprašymas bei įstatymo leidėjo pateikiamas išaiškinimas / normos detalizavimas. Tokiu atveju išvengiama klaidingo interpretavimo, apsaugomos asmenų teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą bei suformuluojamas teisingas visuomenės į požiūris į veikos pavojingumą. Pastebėtina, kad seksualinio priekabiavimo atveju matomas aiškus šio kriterijaus įgyvendinimo trūkumas, t. y. norma savo turiniu sukelia sumaištį įstatymų taikyme, dėl esančių netikslių požymių gali būti interpretuojama skirtingai, todėl suteikiama galimybė šia norma piktnaudžiauti.

Reziumuojant bei pereinant prie alternatyvių pažeistų teisių gynybos būdų, pritariama minčiai, kad „veikų kriminalizavimo procesas siejamas su visuomenėje vykstančiais socialiniais reiškiniais, tačiau kriminalizuojant veikas ne visada yra vertinamos kitų teisės šakų realios galimybės sureguliuoti ir apsaugoti tam tikrus visuomeninius santykius. Lyginamojoje baudžiamojoje teisėje yra pavyzdžių, kai veikų kriminalizavimui ir ypač bausmių už neteisėtas veikas sugriežtinimui iš esmės yra siekiama įbauginti potencialų nusikaltėlį, kad jis nedarytų nusikaltimo. Tačiau tokiomis priemonėmis šis tikslas ne visada yra pasiekiamas. Kad veika būtų pripažinta nusikaltimu, reikia įvertinti visus su jos padarymu susijusius aspektus. Siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią

[143] Švedas, *supra note*, 130: 21.

griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.)“[144]. Aukščiau nagrinėti kriterijai nei pagrindžia, nei paneigia baudžiamosios atsakomybės taikymą už seksualinį priekabiavimą, tačiau tikrai parodo šios normos nestabilumą bei atskirtį („iškritimą iš konteksto“) viso LR BK turinio prasme.

Atsižvelgus į tai, kad veikos pavojingumas tiek visuomenei, tiek patiems priekabiautojams nėra suprantamas, veikos paplitimas yra mažas, o praktinio taikymo atvejai labiau atsitiktiniai, nei tikslingai taikomi (turima omenyje LR BK 153 straipsnio nagrinėjimo atvejus, kai asmeniui viršijus 16 metų amžiaus ribą pradedamas taikyti LR BK 152 straipsnis – *aut. pastaba*), manytina, kad įstatymų leidėjas turėtų apsvarstyti seksualinio priekabiavimo dekriminalizavimo idėją. Šios idėjos įgyvendinimą tarsi „palengvina“ seksualinio priekabiavimo ir privertimo lytiškai santykiauti normų panašumas. Iš esmės tarp LR BK 151 ir 152 straipsnių normų sukuriama nereikalinga konkurencija: privertimo lytiškai santykiauti norma apima seksualinio priekabiavimo normoje aprašytas pavojingas veikas bei požymius, papildomai numatant ryškios psichinės prievartos elementą, kuris, nors ir neaprašytas LR BK 152 str. normoje, tačiau įžvelgiamas praktiškai visuose seksualinio priekabiavimo atvejuose. Papildomai pažymėtina, kad seksualinio priekabiavimo normos problematika (tiek sunkus įrodinėjimas, tiek visuomenės požiūris į šios veikos pavojingumą bei kitos šiame darbe minimos priežastys – *aut. pastaba*) trukdo kovoti su seksualinio priekabiavimo reiškiniu bei realiai veikti privertimo lytiškai santykiauti normai, kuri dėl šios priežasties praranda savo sukūrimo prasmę. Minėtos priežastys leidžia teikti pasiūlymą dekriminalizuoti seksualinio priekabiavimo normą, o tikslingam visuomenėje vyraujančio seksualinio priekabiavimo reiškinio sprendimui siūlytina privertimo lytiškai santykiauti normą keisti iš materialiosios į formaliąją sudėtį.

Pabrėžiama, kad šiame skyriuje pateikiama analize ir pasiūlymais neskatinama legalizuoti seksualinio priekabiavimo, tačiau bandoma atkreipti dėmesį į probleminius šios nusikalstamos veikos aspektus.

3.2. Drausminė, administracinė ir civilinė atsakomybės

Lietuvos teisiniame reguliavime drausminės atsakomybės už seksualinį priekabiavimą taikymas įtvirtintas LR DK 58 str. 3 d. 4 p., kuriame numatyta: „šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu

[144] Fedosiuk, *supra note*, 3: 721.

gali būti laikomas priekabiavimas dėl lyties ar seksualinis priekabiavimas, diskriminacinio pobūdžio veiksmai ar garbės ir orumo pažeidimas kitų darbuotojų ar trečiųjų asmenų atžvilgiu darbo metu ar darbo vietoje“[145]. Pažymėtina, kad šiurkštus darbo pareigų pažeidimas yra pagrindas nutraukti darbo santykius pagal LR DK 58 straipsnį, t. y. darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės. Įdomus momentas įžvelgiamas nukentėjusiojo darbuotojo savanorišku išėjimu iš darbo. Nukentėjusysis gali nutraukti darbo santykius šalių susitarimu arba savo iniciatyva be svarbių priežasčių, tačiau tokiu atveju įstatymas nenumato išeitinės išmokos galimybės (nebent šalys susitartų tarpusavyje – *aut. pastaba*). Kitas niuansas – darbo sutarties nutraukimas darbuotojo iniciatyva dėl svarbių priežasčių[146]. Šiuo pagrindu nutraukiamiems darbo santykiams įstatymų leidėjas yra numatęs išeitinės išmokos rėžius – nuo vieno iki dviejų vidutinių darbo užmokesčio dydžio išeitinę[147], tačiau tarp nurodytų priežasčių nėra nurodyta nei diskriminacinė, nei tiesiogiai seksualinio priekabiavimo priežastis. Daroma prielaida, kad toks reguliavimas iš esmės užkerta asmeniui nutraukus darbo santykius savo noru dėl patirto seksualinio priekabiavimo įstatymų tvarka gauti išeitinę išmoką. Manytina, kad tokia situacija yra reguliavimo spraga, kurią įstatymų leidėjas galėtų koreguoti / tobulinti atsižvelgti į užsienio šalių reguliavimą. Tokia pati spraga įžvelgiama ir dėl darbdaviui praktiškai netaikomų sankcijų, t. y. LR ANK numato administracine atsakomybe darbdaviui, įtvirtindamas baudas nuo 40 EUR iki 560 EUR, tačiau „nuo Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus įstaigos įsteigimo 1990 m. pabaigoje ir vėliau, tarnybai tapus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, iki šiol lygių galimybių kontrolieriaus praktikoje administracinių nuobaudų skirta nebuvo“[148]. Manytina, kad tokia Lietuvoje susiklosčiusi praktika yra žalinga, o baudos dydžiai per menki vertinant seksualinio priekabiavimo žalos mąstą.

Kitokia situacija įžvelgiama užsienio teisiniame reguliavime. Puikus pavyzdys – Ispanijos teisinis reguliavimas, kuriame numatytos atsakomybės tiek darbdaviui, tiek darbuotojui. Pagal Ispanijos darbuotojų statutą bet kokie darbdavio veiksmai, kurie laikomi priekabiavimu ar yra diskriminuojantys, yra negaliojantys[149]. Nustačius tokias aplinkybes darbdaviui gali būti skiriamos administracinės baudos, kurių dydis siekia nuo 6 251 EUR iki 187 515 EUR[150]. Be to, Ispanijos įstatymai numato, kad darbdavys yra atsakingas už savo darbuotojų veiksmus, padarytus jiems

[145] „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“
[146] *Ibid*.
[147] *Ibid*.
[148] Pilinkaitė Sotirovič, Samuolytė, *supra note,* 89: 25.
[149] Íñigo Sagardoy de Simón, „Employment and employee benefits in Spain: overview“, *Practicallaw*, 2013 m. lapkričio 1 d., https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-503-1479?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1.
[150] *Ibid*.

dirbant[151]. Tai reiškia, kad darbuotojo seksualinio priekabiavimo atveju darbdaviui gali kilti atsakomybė už jo darbuotojo veiksmus (išskyrus atvejus, kai darbdavys ėmėsi pagrįstų priemonių užkirsti kelią tokiems darbuotojo veiksmams). Pažymėtina, kad darbuotojai, kurių darbo sutarties nutraukimo pagrindu tapo priekabiavimas, t. y. jie tapo nukentėjusieji, gali įstatymų tvarka gauti numatytą išeitinę išmoką kartu su moralinės žalos atlyginimu[152]. Pavyzdžiui, darbuotojui, kuris bendrovėje dirbo daugiau nei 4 metus, priklauso 80 dienų išeitinė išmoka, o darbo stažui toje pačioje bendrovėje peržengus 20 metų ribą – darbuotojui išmokama 12 mėnesių išeitinė išmoka[153]. Nepaisant to, kad Ispanijoje už seksualinį priekabiavimą numatoma ir baudžiamoji atsakomybė, akivaizdu, kad įstatymų leidėjo siekis buvo kuo tikslingesnis kitų įstatymų taikymas, numatant sankcijas darbdaviams. Manytina, kad tokio pobūdžio reguliavimas, kuomet sankcijos realiai numatomos ir praktiškai taikomos tiek darbdaviams, tiek darbuotojams, yra ir turėtų būti pavyzdinis. Visų pirma, darbdaviams numatoma prievolė laikytis įstatymų ir imtis priemonių prieš seksualinį priekabiavimą užtikrina tikslingą įmonių požiūrį į problemą. Antra – už aukščiau minėtų reikalavimų nesilaikymą darbdaviams taikomos sankcijos, kurios įmonėms tampa nuostoliais. Kiekvienos įmonės tikslas – pelno siekimas, tad didelių nuostolių patyrimas skatintų efektyvesnių priemonių apsaugant darbuotojus nuo seksualinio priekabiavimo taikymą darbo vietose. Dar vienas aspektas – įrodinėjimo naštos perkėlimas darbdaviui. Kai darbdavio atžvilgiu netaikomos sankcijos, (pavyzdžiui, bauda už apsaugos priemonių neužtikrinimą, prievolė išmokėti išeitinę išmoką ar neturtinę žalą seksualinį priekabiavimą patyrusiam darbuotojui) įrodinėjimo našta tarsi praranda savo prasmę, nes darbdaviui net ir nepaneigus seksualinio priekabiavimo fakto – jokios sankcijos aplamai negresia arba skiriamos mažos, darbdaviams „neskausmingos“ sankcijos. Visai kitoks darbdavių požiūris gali būti įžvelgiamas tais atvejais, kai jų atžvilgiu, nepaneigus seksualinio priekabiavimo fakto – gali kilti sankcijos. Manytina, kad sankcijų taikymas darbdaviui paskatina (o Lietuvos atveju, jei būtų realiai taikomos – paskatintų – *aut. pastaba*) intensyvesnį įrodymų rinkimo procesą ir užtikrina pažeistų nukentėjusiųjų asmenų teisių gynybą.

Danijoje, kaip ir Ispanijoje, taip pat taikoma išeitinės kompensacijos ir neturtinės žalos atlyginimo praktika. Įstatymų leidėjas, matydamas poreikį, 2019 m. sausio mėnesį numatė priedo prie „Dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris užimtumo ir kt. srityse“ įstatymo įsigaliojimą[154].

[151] „Employment and employee benefits in Spain: overview“.
[152] *Ibid*.
[153] „Spain – severance pay and redundancy payment“, *ILO*, žiūrėta 2019 m. gruodžio 2 d., https://www.ilo.org/dyn/eplex/termdisplay.severancePay?p_lang=en&p_country=ES&p_all_years=Y.
[154] Ministry of foreign affairs of Denmark, „DENMARK: Comprehensive national review report. Beijing +25“ (UNECE, 2019): 38, https://www.unece.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Denmark.pdf.

Naujojo priedo tikslas – sutelkti dėmesį į esamą seksualinio priekabiavimo draudimą darbo vietoje. Kaip vieną iš priemonių tikslo pasiekimui Danijos įstatymų leidėjas vidutinį kompensacijos dydį seksualinio priekabiavimo aukoms padidino vidutiniškai trečdaliu, t. y. nuo 25 000 DKK iki 33 000 DKK[155] (nuo 3 345 EUR iki 4 416 EUR – *aut. pastaba*). Pažymėtina, kad bylas nagrinėjantiems teismams paliekama laisvė patiems numatyti didesnes darbuotojams priteisiamas kompensacijos sumas, įstatymuose nenumatant maksimalaus kompensacijos dydžio. Galimai didžiausia iki šiol priteista maksimali kompensacija siekia 13 383 EUR[156]. Darbo sutarties nutraukimo atveju, atsižvelgus į seksualinio priekabiavimo aplinkybes bei darbuotojo darbo stažą darbovietėje, kompensacijos dydis svyruoja nuo 6 iki 12 mėnesių darbo užmokesčio dydžio[157].

Čekijos Respublika – dar viena valstybė, kuri seksualinį priekabiavimą, apsaugą nuo jo bei sankcijas įtvirtina Darbo kodekse. Minėto darbo kodekso normos įpareigoja darbdavį parengti mechanizmus, užtikrinančius vienodą požiūrį bei darbuotojų apsaugą nuo seksualinio priekabiavimo[158]. Apsaugą užtikrinančios priemonės ir bendros taisyklės įstatymuose nėra numatytos – darbdavys turi laisvę savo nuožiūra įgyvendinti įstatymo reikalavimus. Pažymėtina, kad tokios laisvės sukūrimas darbdaviui nepanaikina prievolės įgyvendinti minėtų reikalavimų, o nustačius, kad šie reikalavimai įgyvendinti nebuvo, darbdaviui gali būti skiriama bauda iki 1 000 000 CZK, t. y. apytiksliai 40 000 EUR[159]. Lygiai taip pat, kaip ir aukščiau minėtose šalyse, darbuotojas turi teisę reikalauti kompensacijos bei neturtinės žalos atlyginimo (tuo atveju, jei įgyvendintos teisių gynybos priemonės nepasiteisino ar buvo nepakankamos – *aut. pastaba*)[160].

Kompensacinės žalos atlyginimo idėjos laikomasi ir Anglijoje bei Velse. Šiose teritorijose baudžiamųjų priemonių taikymas yra vengiamas, įstatymuose aiškiai bei tiksliai nurodomi kompensacijos būdai bei dydžiai. Pažymėtina, kad kitaip nei aukščiau aprašytų valstybių reguliavime, Anglijoje bei Velse nėra įtvirtinama darbdavio prievolė užtikrinti seksualinio priekabiavimo mokymus ar specialius apsaugos mechanizmus. Visgi, apsaugos priemonių užtikrinimas darbdaviui suteikia didesnes galimybes teisminio ginčo atveju apsiginti nuo pareikšto ieškinio. Seksualinio priekabiavimo darbo vietoje atveju darbuotojas turi teisę susigrąžinti visus dėl seksualinio priekabiavimo patirtus finansinius nuostolius ar / arba gauti kompensaciją. Finansiniai

[155] „DENMARK: Comprehensive national review report. Beijing +25“.
[156] Ernst & Young, „Labor & Employment Law. Strategic Global Topics”, 2018 Edition #1, https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-labor-employment-law-strategic-global-topics-2018-edition-1/$FILE/ey-labor-employment-law-strategic-global-topics-2018-edition-1.pdf, 16.
[157] *Ibid*.
[158] International Lawyers Network, „Sexual harassment in the workplace“, https://www.ilntoday.com/files/2018/07/Sexual-Harassment-in-the-Workplace.pdf, 18.
[159] *Ibid*.
[160] *Ibid*.

nuostoliai siejami su darbuotojo išėjimu / atleidimu iš darbo ir traktuojami kaip „negautos pajamos“. Papildomai darbuotojai turi teisę reikalauti kompensacijos už patirtą neturtinę žalą („injury to feelings“)[161]. Ši kompensacija skirstoma į tris grupes, kur atitinkamai kiekvienai iš jų numatomas žalos atlyginimo dydis, pavyzdžiui, sunkiausiais atvejais nukentėjusiajam gali būti skiriama kompensacija nuo 25,700£ iki 42,900£, t. y. nuo 30 291 EUR iki 50 564 EUR[162]. Manytina, kad sankcijų skyrimas ir kompensacijų priteisimas darbuotojui, patyrusiam seksualinio priekabiavimo veiksmus, yra žymiai efektyvesnis būdas tiek apsaugos, tiek pažeistų teisių gynybos atveju. Akivaizdu, kad didelė dalis nukentėjusiųjų satisfakciją pajaus gavę kompensaciją už išgyventą patirtį, o ne žinią apie asmeniui kilusią baudžiamąją atsakomybę.

Siekiant išsamiau atskleisti Lietuvoje esantį teisinį reguliavimą ir alternatyvių pažeistų teisių gynybos būdų taikymą, žemiau pateikiamos kelių bylų analizės.

Šiaulių apygardos teismo nutartyje (nutartis priimta dar galiojančiam senajam 2002 m. Darbo kodeksui – *aut. pastaba*) nurodytos šios aplinkybės, leidžiančios daryti išvadas apie buvusį seksualinį priekabiavimą: „<...> įraše matoma, kaip ieškovas prieina prie sėdinčios bendradarbės I. N., pasilenkia prie kėdės, nueina, ieškovas antrą kartą prieina prie bendradarbės, pasilenkia prie jos, apkabina savo rankomis bendradarbę per nugarą kelias sekundes, po apkabinimo I. N. pašoksta nuo kėdės ir puola prie ieškovo, smūgiuodama rankomis, po to susistumdo su ieškovu, abu bendradarbiai atsiduria parduotuvės salės šone. Įvertinus liudytojos I. N. reakciją į ieškovo M. L. veiksmus, teisėjų kolegija sutinka su pirmosios instancijos teismo išvada, kad įraše užfiksuota liudytojos reakcija, jos tarnybiniame pareiškime bei teismo posėdžio metu duoti parodymai patvirtina faktą, kad ieškovas M. L. seksualiai priekabiavo prie kolegės. Iš vaizdo įrašo yra pagrindo spręsti, kad konflikto metu prie ieškovo ir liudytojos I. N. buvo ir bendradarbis R. S., kuris, tiek rašydamas paaiškinimą apie įvykusį konfliktą tarp kolegų, tiek teismo posėdžio metu duodamas parodymus kaip liudytojas, patvirtino matęs seksualinio pobūdžio veiksmus, ieškovo atliktus kolegės I. N. atžvilgiu. Šis liudytojas teisme duotų parodymų metu patvirtino matęs, kaip ieškovas prie kompiuterio sėdinčiai bendradarbei paėmė už abiejų krūtų, nenorėdamas dalyvauti konflikte R. S. pasišalino toliau nuo kolegų“[163]. Teismas pripažino, kad darbuotojo veiksmai padarė žalos ne tik nukentėjusiajai, tačiau ir pačiam darbdaviui: „ieškovo veiksmais sukelta žala I. N. atžvilgiu pasireiškė jos orumo pažeidimu, pažeminimu, žala atsakovės UAB „Mediashop“ atžvilgiu taip pat padaryta, kadangi darbdavys

[161] „Sexual harassment in the workplace“: 22.
[162] *Ibid*.
[163] Šiaulių apygardos teismo 2016 m. kovo 7 d. nutartis Nr. 2A-295-357/2016, Teismai, žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d., https://eteismai.lt/byla/32295075731830/2A-295-357/2016.

privalo užtikrinti tinkamas darbuotojų darbo sąlygas, tame tarpe ir apsaugą nuo seksualinio priekabiavimo. Atkreiptinas dėmesys, kad seksualinio pobūdžio veiksmai bendradarbės atžvilgiu ieškovo buvo įvykdyti viešoje bendrovės parduotuvės prekybos salėje, stebint kitiems bendradarbiams bei galimai parduotuvės lankytojams, todėl žala neabejotinai padaryta ir bendrovės įvaizdžiui. Esant šioms aplinkybėms vertintina, kad atsakovei UAB „Mediashop“ užteko įrodymų ieškovo veiksmus įvertinti kaip seksualinį priekabiavimą bei kvalifikuoti šiurkščiu darbo drausmės pažeidimu. DK 235 str. 2 d. 5 p. numato, kad seksualinis priekabiavimas prie bendradarbių, pavaldinių ar interesantų laikomas šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu. Pastebėtina, kad I. N. paaiškinimu, ieškovo seksualinio priekabiavimo veiksmai buvo tęstiniai, į ką darbdavys taip pat atsižvelgė“[164]. Nors šioje nutartyje aprašyti priekabiautojo veiksmai iš esmės atitiktų LR BK 152 str. įtvirtintus veiksmus, tačiau nėra esminių dviejų požymių: priklausomumo ir tikslo seksualiai bendrauti ar pasitenkinti, kas yra esminis atribojimo kriterijus tarp drausminės ir baudžiamosios atsakomybės taikymo. Teismo vertinimu, darbdavio priimtas sprendimas atleisti priekabiavusį darbuotoją yra tinkamai taikyta drausminė atsakomybė, o taip pat ir priemonė, užtikrinusi nukentėjusiosios teises. Aukščiau pateikta analizė iš esmės neigia šioje byloje priimtą teismo sprendimą, t. y. kad atleidimas iš darbo yra pakankama pažeistų teisių gynybos priemonė. Manytina, kad už seksualinį priekabiavimą darbo aplinkoje, t. y. egzistuojant darbo santykiams, bet kokiais atvejais darbdaviams turėtų būti skiriamos baudos (neužtikrinus įstatymų numatyto reikalavimo imtis priemonių prieš seksualinį priekabiavimą – *aut. pastaba*), o nukentėjusiesiems – kompensacijos bei neturtinė žala.

Kitoje byloje buvo ginčijamas Darbo ginčų komisijos priimtas sprendimas, kuriuo buvo atmestas darbuotojo prašymas pripažinti jo atleidimą iš darbo neteisėtu. Vilniaus miesto apylinkės teismas padarė išvadą, kad „nėra pagrindo tenkinti pagrindinio ieškovo reikalavimo dėl jo atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, nes atsakovas, būdamas darbdaviu, pasielgė teisėtai ir pagrįstai, nustatęs ieškovo veiksmuose DK 58 str. 3 d. 4 p., 58 str. 1 d., Darbo tvarkos taisyklių 5.3.4 p. pažeidimo sudėtį“[165]. Sprendimas grindžiamas šiomis byloje pateikiamomis aplinkybėmis: „1) ieškovas 2018-08-01 iki 15:40 val. (darbo metu) susirašinėjimo per Skype programą metu savo tiesioginei vadovei R. P. – M <...> parašė „tai kaip karjerą per lovą padarysiu (šypsenėlė) <...> ; 2) <...> telefoninio pokalbio metu ieškovas aptarinėjo G. B. išvaizdą: „per tiek daug metų išgražėjai“, primygtinai klausė kada galima būtų susitikti, akivaizdžiai leisdamas suprasti, kad toks susitikimas

[164] Šiaulių apygardos teismo 2016 m. kovo 7 d. nutartis Nr. 2A-295-357/2016.
[165] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. kovo 5 d. sprendimas Nr. E2-3596-727/2019, Teismai, žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d., https://eteismai.lt/byla/161656261538120/e2-3596-727/2019.

siūlomas ne darbo tikslais, pats vienašališkai planavo susitikimą su G. B. vasaros šventėje“[166]. Byloje, be kita ko, nustatyti nuolatiniai bei įkyrūs ieškovo bandymai kontaktuoti per socialinius tinklus, rašant žinutes. Papildomai, apie darbuotojo polinkį seksualiai priekabiauti patvirtina ir liudytojų parodymai: „visos trys liudytojos, apklaustos posėdžio metu, patvirtino, jog ieškovas jų atžvilgiu elgėsi nederamai, t. y. ieškovas prasilenkdamas nesilaikė padoraus atstumo, siekė neišvengti kontakto, jo veiksmai pasireiškė įžnybimu į šoną, priėjimu iš nugaros, rankos uždėjimu ant moters rankos, išvaizdos ir fizinių savybių aptarimu. Liudytojos nurodė pastoviai jautusios darbe įtampą, pažeminimą, stresą ir nesaugią aplinką. Liudytoja R. M. patvirtino buvusi priversta nuolatos galvoti apie tai, kaip ji turi apsirengti eidama į darbą tam, kad nesukeltų pagrindo ieškovui aptarinėti jos išvaizdos, kūno formų ir pan.. Liudytoja nurodė buvusi susigyvenusi su tokiu ieškovu elgesiu, nors ieškovas buvo ne kartą įspėtas dėl savo nederamo elgesio moterų atžvilgiu, tačiau jokių išvadų nedarė, jo netinkami veiksmai nesiliovė, į pastabas nebuvo reaguojama. Liudytoja E. L. nurodė, kad kas kartą atvykdama į saloną, kuriame dirba ieškovas, mąstydavo apie tai, ką ieškovas šį kartą sau leis ir kuo baigsis jų bendravimas. Liudytoja M. J. patvirtino gavusi iš ieškovo jai nepriimtino pobūdžio kvietimą kartu su ieškovu vykti prie jūros, buvo atsiųstas nedviprasmiškas viešbučio lovos vaizdas“[167]. Pabrėžtinas svarbus aspektas šios bylos analizėje – priekabiautojo veiksmai vertinami ne tik darbo metu, tačiau ir sistemingai po darbo atliekamais veiksmais kolegų atžvilgiu. Nepaisant to, kad toks vertinimas negali būti laikytinas šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu, tačiau tai turi reikšmės vertinant darbuotojo elgesį aplamai bei nustatant, ar tokie darbuotojo veiksmai yra vienkartiniai, ar sistemingi. Kaip ir ankstesnėje byloje – matomi aktyvūs priekabiautojo veiksmai. Byloje įžvelgiamas įdomus aspektas – pagal aplinkybes (kontakto siekimas, išvaizdos ir fizinių savybių aptarimas, sistemingi veiksmai – *aut. pastaba*) priekabiautojo veiksmai leidžia daryti išvadas apie tikslą seksualiai priekabiauti ar pasitenkinti, tačiau baudžiamosios atsakomybės kilimo klausimas šioje byloje net nesprendžiamas, dėl, manytina, priklausomumo požymio nebuvimo. Bylos reziumė – seksualiniai priekabiavęs darbuotojas atleistas iš darbo ir tokios nuobaudos skyrimas vėl pripažintas kaip tinkama pažeistų teisių gynyba.

Administracinė atsakomybė taikoma tuo atveju, jei Lygių galimybių kontrolierius, įvertinęs asmens veiksmus ir pripažinęs seksualinio priekabiavimo faktą, surašo administracinių pažeidimų protokolą ir skiria LR ANK numatytas baudas. LR ANK 81 straipsnyje numatyta: „Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme nustatytų moterų ir vyrų lygių teisių bei Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme nustatytų lygių galimybių pažeidimas užtraukia

[166] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. kovo 5 d. sprendimas Nr. E2-3596-727/2019.
[167] *Ibid*.

baudą juridinių asmenų vadovams, darbdaviams ar kitiems atsakingiems asmenims“. Kaip jau minėta anksčiau, realios baudos už šį pažeidimą dar niekada nebuvo skirtos. Pabrėžtina, kad tokia susiklosčiusi praktika yra žalinga, o galbūt net ir turinti įtakos plačiam seksualinio priekabiavimo paplitimui. Kaip jau minėta anksčiau, piniginių sankcijų taikymas turi atgrasomąjį poveikį, todėl jų taikymas turėtų ne tik žalos atlyginimo, tačiau ir prevencinį poveikį.

Prie administracinės atsakomybės taikymo galima išskirti ir seksualinio priekabiavimo atvejus valstybės tarnyboje. Vienas iš pavydžių – šiurkštaus tarnybinio nusižengimo padarymas, už kurį skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų. Iš esmės tokia situacija atitinka drausminės atsakomybės atvejus, tačiau valstybės tarnyboje esantys asmenys privalo laikytis tam tikrų įstatymų (Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo – *aut. pastaba*) ir nuostatų, kurie netaikomi privačiame sektoriuje dirbantiems asmenims. Nors žemiau analizuojamoje byloje nebuvo skirtos LR ANK numatytos baudos, tačiau nuobodos skyrimas buvo pagrįstas Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatytu pažeidimu. Byloje nustatyta, kad pareiškėjo, Departamento Bendrųjų reikalų skyriaus vedėjo, komunikacija su dauguma pavaldžių darbuotojų buvo užgauli ir žeminanti asmens orumą, sukuriant bauginančią ir (ar) žeminančią darbinę aplinką. Pareiškėjo veiksmų pobūdį nurodė darbuotojai: „darbuotojai nurodė apie jiems nepriimtiną ir jų orumą žeidžiantį pareiškėjo elgesį, keikiantis, pasakojant nepadorius anekdotus ir laidant nepadorius seksualinio pobūdžio juokelius bei posakius, formuluojant dviprasmiškas replikas ir pasiūlymus“[168]. Departamento Personalo skyriaus vyriausiosios specialistės atliktu psichologiniu vertinimu buvo nustatyta, kad „darbuotojos nuolat susidurdavo su seksistiniu Bendrųjų reikalų skyriaus vedėjo elgesiu ir seksualiniu priekabiavimu. Dauguma darbuotojų moterų aktyviai vengė spręsti darbinius klausimus vienumoje su skyriaus vedėju. Trikdančiai darbuotojus veikė subordinuoti santykiai, kai darbuotojams yra sunkiau pasipriešinti, jie gali jaustis priklausomi ir bejėgiai, pažeminimą ir priekabiavimą išgyveno savyje, o tai galėjo neigiamai paveikti jų savivertės jausmą“[169]. Įvertinęs šias aplinkybes teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, kad už pareiškėjo veiksmus priimta nuobauda yra tinkama ir nėra jokių procesinių pažeidimų jos panaikinimui. Teismas, be kita ko, pabrėžė ir tai, kad „seksualinio priekabiavimo konstatavimui nėra būtina nustatyti, kad pats priekabiautojas savo veiksmus vertintų kaip priekabiavimą“[170]. Šiuo aspektu

[168] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis Nr. EA-3283-492/2017, Teismai, žiūrėta 2019 m. lapkričio 14 d., https://eteismai.lt/byla/119179528403017/eA-3283-492/2017.
[169] *Ibid*.
[170] *Ibid*.

matomas akivaizdus skirtumas – baudžiamosios atsakomybės atveju vienas pagrindinių baudžiamosios atsakomybės kilimo aspektų – asmens kaltės įrodymas.

Pereinant prie civilinės atsakomybės klausimo pažymėtina, kad teismų praktikoje šis klausimas taip pat nėra išsamiai nagrinėtas. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 18 straipsnyje numatyta, kad „asmuo, patyręs diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą ar priekabiavimą lyties pagrindu, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą įstatymų nustatyta tvarka“[171]. Ši norma nukreipia į Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.25 straipsnį, kurio pagrindu Asmuo, kurio teisė į kūno neliečiamumą ir vientisumą buvo pažeista, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą[172].

Civilinei bylų kategorijai priskirta ir viena garsiausių seksualinio priekabiavimo bylų – Lenkijos Respublikos ambasados korespondentės Alicijos Cudak atleidimas, susietas su seksualiniu priekabiavimu. „Teismas nustatė, kad A. C. 1999 m. pradžioje patyrė seksualinį priekabiavimą – nepageidaujamą užgaulų bendradarbio B. M. seksualinio pobūdžio elgesį. Ambasados administracija iš pradžių seksualinio priekabiavimo atvejį kontroliavo, ambasadorė įspėjo B. M., įpareigojo jį tinkamai elgtis, taip pat siūlė ieškovei pereiti į kitas pareigas. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad byloje nėra objektyvių duomenų, kurie leistų nustatyti, ar seksualinio priekabiavimo veiksmai tęsėsi, taip pat kad kitas darbas A. C. buvo siūlytas. <...> Prielaidos, paskatinusios ieškovę išeiti iš darbo, kilo dėl seksualinio priekabiavimo, įžeidinėjimų, dėl ko ji atsidūrė stresinėje situacijoje ir sunkiai sirgo. Ambasados administracija netinkamai sprendė konfliktinę situaciją ir priėmė neteisingą sprendimą, todėl tarp šių atsakovo veiksmų ir jų padarinių yra tiesioginis priežastinis ryšys, ieškovės atleidimą iš darbo negalima laikyti teisėtu“[173]. LAT, pritardamas apeliacinės instancijos teismo sprendimui papildomai nurodė, kad „nagrinėjamoje byloje ieškovė skundėsi Lenkijos ambasados darbuotojo B. M. elgesiu (lytinių santykių reikalavimas, skambučiai į namus, kalbos intymiomis temomis, fizinės jėgos panaudojimas suduodant per veidą ir kt.), nurodė, kad tai sukėlė psichologinę įtampą, dėl kurios ji susirgo; kad tokių veiksmų netoleravo, dėl jų kreipėsi į Lenkijos Respublikos ambasadorę bei Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą. Ieškovės nurodomi B. M. veiksmai (užgaulus seksualinio pobūdžio elgesys, kurį ieškovė suprato kaip žeminantį jos orumą, įžeidžiantį ir bauginantį, atitinka seksualinio priekabiavimo sąvoką; taip pat yra tenkinama 1999 metais galiojusios normos sąlyga dėl

[171] „Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas“.
[172] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“.
[173] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 3K-3-309/2012, Teismai, žiūrėta 2019 m. lapkričio 17 d., https://eteismai.lt/byla/262467502282335/3K-3-309/2012.

darbo ir tarnybinių santykių, nes B. M. Ambasadoje ėjo personalo viršininko pareigas. Nors atsakovės kasaciniame skunde nurodoma, kad B. M. neneigė konflikto su ieškove, laikydamas tai pokštu, nevykusiu pajuokavimu, bet nepripažino to kaip seksualinio priekabiavimo, teisėjų kolegija konstatuoja, kad šie argumentai nėra reikšmingi sprendžiant, ar B. M. elgesys gali būti laikomas seksualiniu priekabiavimu, nes, kaip jau minėta, jam konstatuoti nėra būtina, jog pats priekabiautojas savo veiksmus vertintų kaip seksualinį priekabiavimą“[174]. Taigi, LAT konstatavo, kad seksualinio priekabiavimo faktas šioje byloje nėra paneigtas, todėl nukentėjusiosios atleidimas iš darbo laikytinas neteisėtu. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad nukentėjusioji atsisakė neturtinės žalos atlyginimo teigdama, kad negauto atlyginimo už visą priverstinės pravaikštos laiką kompensavimas yra pakankama pažeistos teisės gynimo priemonė. Pažymėtina, kad pagal bylos aplinkybes susiklosčiusi situacija yra glaudžiai susijusiu su darbo santykiais, tačiau, pagal turimus duomenis, seksualinio priekabiavimo veiksmus atlikusiam asmeniui drausminė atsakomybė nebuvo skirta.

Nepaisant to, kad nukentėjusieji nuo seksualinio priekabiavimo gali ginti savo teises kreipiantis su skundu į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, tokiu būdu vėliau keliant neturtinės žalos atlyginimo klausimą civiline tvarka, visgi neturtinės žalos klausimas paprastai iškyla nagrinėjant baudžiamosios atsakomybės klausimą. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti šiame darbe jau nagrinėta 2017 m. Kauno apygardos teismo nutartis, kurioje buvo pažeista nukentėjusiosios seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas („tvirkinamųjų ir seksualinio priekabiavimo veiksmų, ji jautėsi paniekinta, juto stresą, dėl ko jai sutriko sveikata, paūmėjo depresija, ji pastoviai lankosi pas gydytoją, naudoja išrašomus raminamuosius vaistus. Be to, tvirkinimo veiksmus ir seksualinį priekabiavimą girdėjo ir matė artimi asmenys, prasidėjo apkalbos ir tyčiojimasis tarp jos bendramokslių, dėl ko pašlijo jos reputacija, ji jaučia nepasitikėjimą savo jėgomis, blogai miega, naktimis sapnuoja košmarus, yra praradusi gyvenimo džiaugsmą ir prasmę“[175]). Teismas priteisė nukentėjusiosios naudai 3 000 Eur (vietoje prašytų 5 000 Eur) ir pabrėžė, kad tokia suma „atitinka sąžiningumo, protingumo bei teisingumo principus, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 115 straipsnyje ir civilinės teisės normų, reglamentuojančių neturtinės žalos turinį ir jos dydžio nustatymo reikalavimus, teismų praktikai bylose, susijusiose su nusikalstamomis veikomis žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“[176].

[174] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 3K-3-309/2012, Teismai, žiūrėta 2019 m. lapkričio 17 d., https://eteismai.lt/byla/262467502282335/3K-3-309/2012.
[175] Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 5 d. nutartis Nr. 1A-699-498/2017, Infolex, žiūrėta 2019 m. spalio 24 d., http://www.infolex.lt/tp/1548971.
[176] *Ibid*.

Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta šiame skyriuje, galima daryti išvadas, kad seksualinį priekabiavimą patyrusių asmenų teisės gali būti ginamos ne tik baudžiamosios teisės, tačiau administracine bei civiline tvarka. Pabrėžtina, kad alternatyvių asmens pažeistų teisių gynybos teisinis reguliavimas Lietuvoje iš esmės yra tinkamas, tačiau praktiškai neišnaudojamas. Manytina, kad įstatymų leidėjas, atsižvelgęs į užsienyje vyraujančią praktiką, turėtų atkreipti dėmesį į „lengvesnių“ atsakomybių stiprinimą. Šiame skyriuje analizuotas užsienio šalių teisinis reguliavimas parodė, kad esminė priemonė, „kovojant“ prieš seksualinį priekabiavimą darbo santykių mastu yra taikomos baudos darbdaviams. Lietuvoje numatytas maksimalus baudos dydis galėtų būti prilyginamas vienai minimaliai mėnesinei algai (2019 metais minimali mėnesinė alga buvo lygi 555 EUR – *aut. pastaba*), kas iš esmės didžiajai daliai darbdavių nebūtų laikomi nuostoliais aplamai. Dėl šios priežasties siūloma įstatymų leidėjui ne tik didinti darbdaviams taikomų baudų dydžius, prieš tai įvertinus ir atsižvelgus į reikšmingas ekonomines aplinkybes šalyje, tačiau numatytas baudas ir skirti. Realus baudos taikymas bei dydis turi įtakos darbdavio įrodinėjimo naštai, efektyviam įrodymų rinkimui bei prevencijai. Be kita ko, siūlytina įtraukti išeitinės išmokos galimybes tiems darbuotojams, kurie savo noru, tačiau dėl patirto seksualinio priekabiavimo, nutraukė darbo santykius. Tokios išeitinės išmokos skyrimas ne tik suteiktų nukentėjusiajam satisfakciją, tačiau ir būtų papildoma pažeistų teisių gynybos priemonė.

IŠVADOS

1. Ištyrus įvairių valstybių seksualinio priekabiavimo teisinį reguliavimą, išskiriami šie ypatumai: 1) dalyje teisės aktų seksualinis priekabiavimas apibūdinamas ir taikomas be išimčių, t. y. nėra sukonkretinamas asmenų atžvilgiu, kai tuo tarpu kitoje dalyje – seksualinis priekabiavimas sukonkretinamas iki darbuotojų rato, tokiu būdu susiejant seksualinį priekabiavimą su pavaldumo požymiu; 2) dalyje darbe minimų valstybių seksualinį priekabiavimą reglamentuoja per diskriminacinį supratimą, kai tuo tarpu kita dalis – kaip atskirą draudimą, įsakmiai nustant specialius reikalavimus darbdaviams, tokiu būdu užtikrinant seksualinio pobūdžio elgesio darbo vietoje draudimą.

2. Pagrindiniai valstybių skirtumai taikant baudžiamąją atsakomybę už seksualinį priekabiavimą – normose įtvirtinti pavaldumo ir pakartotinumo požymiai. Dalyje valstybių, kuriose taikoma baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą, pavaldumo požymis neįtvirtinamas normų dispozicijose aplamai, kitoje – įtvirtinamas tiesiogiai, arba taikant aplinkybes, kurioms esant veika padaryta (pavyzdžiui, darbo santykiuose, mokslo įstaigoje, tarnyboje ir pan.). Pakartotinumo požymis skirtingų valstybių reguliavime taip pat nėra įtvirtinamas vienareikšmiškai. Iš visų šiame darbe analizuotų valstybių reguliavimų, tik Prancūzija ir Rumunija yra tiesiogiai įtvirtinusios pakartotinumo požymį, o Vengrijoje šis požymis nustatomas žodžiu „reguliariai“. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse pakartotinumo požymis nėra tiesiogiai įtvirtinamas, kas lemia skirtingą normos interpretavimą.

3. Seksualinio priekabiavimo normos atribojimas nuo jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo veiksmų tiesiogiai priklauso nuo nukentėjusiojo amžiaus ir priklausomumo požymio nustatymo.

4. Seksualinio priekabiavimo ir privertimo lytiškai santykiauti veikų atribojimo problematika slypi ne tik normose įtvirtintų požymių panašume, tačiau ir teisingame kaltinamojo veiksmų įvertinime – baudžiamoji atsakomybė už privertimą lytiškai santykiauti kils tik nustačius ryškų psichinės prievartos ar grasinimo elementų panaudojimą. Nesant įrodymų, ar nenustačius minimo požymio – teismai galimai veiką kvalifikuotų kaip baudžiamąjį nusižengimą pagal LR BK 152 straipsnį.

5. Pagrindinės baudžiamosios atsakomybės netaikymo priežastys yra seksualinio priekabiavimo pavojingumo nesuvokimas, visuomenės pasmerkimas nukentėjusiųjų atžvilgiu, nukentėjusiųjų nepasitikėjimo ir nesaugumo jausmas bei baimė, lemianti nesikreipimą į institucijas dėl pažeistų teisių gynybos.

6. Lietuvoje esantis teisinis reguliavimas suteikia galimybę dekriminalizuoti seksualinio priekabiavimo normą. Šios normos dekriminalizavimo idėja grindžiama veikos pavojingumo nepakankamumu, atsitiktiniais praktinio taikymo atvejais bei glaudžiu santykiu su privertimo lytiškai santykiauti norma.

7. Seksualinį priekabiavimą patyrusių asmenų teisės gali būti ginamos ne tik baudžiamosios teisės, tačiau drausmine, administracine bei civiline tvarka. Alternatyvių asmens pažeistų teisių gynybos teisinis reguliavimas Lietuvoje iš esmės yra tinkamas, tačiau praktiškai neišnaudojamas. Manytina, kad įstatymų leidėjas, atsižvelgęs į užsienyje vyraujančią praktiką, turėtų atkreipti dėmesį į „lengvesnių“ atsakomybių stiprinimą. Darbe analizuotas užsienio šalių teisinis reguliavimas parodė, kad esminė priemonė, „kovojant“ prieš seksualinį priekabiavimą darbo santykių mastu yra taikomos baudos darbdaviams.

8. Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose už priemonių prieš seksualinį priekabiavimą neužtikrinimą darbo vietoje darbdaviams gali kilti įstatymuose numatytos baudos. Numatytų baudų dydžiai – minimalūs, galimai nesukeliantys darbdaviams didesnių nuostolių. Nepaisant to, iki šių dienų numatytos baudos dar niekada nebuvo skirtos, kas rodo alternatyviai neišnaudotas galimybes gynyboje prieš seksualinį priekabiavimą. Dėl šios priežasties siūloma įstatymų leidėjui ne tik didinti darbdaviams taikomų baudų dydžius, prieš tai įvertinus ir atsižvelgus į reikšmingas ekonomines aplinkybes šalyje, tačiau numatytas baudas ir skirti. Realus baudos taikymas bei dydis turi įtakos darbdavio įrodinėjimo naštai, efektyviam įrodymų rinkimui, motyvacijai imtis veiksmų bei prevencijai. Be kita ko, siūlytina įtraukti išeitinės išmokos galimybes tiems darbuotojams, kurie savo noru, tačiau dėl patirto seksualinio priekabiavimo, nutraukė darbo santykius. Tokios išeitinės išmokos skyrimas ne tik suteiktų nukentėjusiajam satisfakciją, tačiau ir taptų papildoma pažeistų teisių gynybos priemonė.

PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į seksualinio priekabiavimo normos problematiką (sunkus įrodinėjimas, visuomenės požiūris į šios veikos pavojingumą ir t.t.) bei tai, kad privertimo lytiškai santykiauti norma apima seksualinio priekabiavimo normoje aprašytas pavojingas veikas bei požymius, papildomai numatant ryškios psichinės prievartos elementą, kuris, nors ir neaprašytas LR BK 152 str. normoje, tačiau įžvelgiamas praktiškai visuose seksualinio priekabiavimo atvejuose, siūlytina LR BK 152 str. dekriminalizuoti, o BK 151 str. 1 d. (privertimas lytiškai santykiauti) išdėstyti nauja redakcija:

151 straipsnis. Vertimas lytiškai santykiauti

1. Tas, kas grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu vertė jį lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu,

baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

LITERATŪRA

TEISĖS AKTAI

1. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr.
2. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385.
3. „Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227.
4. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841.
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890/asr.
6. „Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69453/asr.
7. „Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522/asr.
8. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr.
9. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr.
10. „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“. LRS. Žiūrėta 2019 m. spalio 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848.
11. „Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas“. LRS. Žiūrėta 2019 m. spalio 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850.
12. „2018 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl bauginimo ir seksualinio priekabiavimo darbe, viešosiose erdvėse ir politiniame gyvenime ES prevencijos ir kovos su jais

priemonių“. EUROPAL. Žiūrėta 2019 m. spalio 1 d. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0331_LT.html.

13. Baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymas. Infolex. Žiūrėta 2019 m. spalio 28 d. https://www.infolex.lt/ta/299581.
14. „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 27 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10c6bfd07bd511e6a0f68fd135e6f40c/asr.
15. „Tarybos sprendimas dėl Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo sudarymo Europos Sąjungos vardu“. EUR-Lex. Žiūrėta 2019 m. spalio 10 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0109.

TEISMŲ PRAKTIKA

16. „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7f039a42e50111e7b4d1bdd5f1a9ff0e?jfwid=16a7xc5dmw.
17. „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LRKT. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 30 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content.
18. „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LRKT. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 30 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta277/content.
19. Šiaulių apylinkės teismo 2019 m. gegužės 31 d. baudžiamasis įsakymas Nr. 1-1048-674/2019. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 14 d. https://eteismai.lt/byla/185940832331391/1-1048-674/2019?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
20. Mažeikių rajono apylinkės teismo 2011 m. rugsėjo 5 d. nutartis Nr. 1-259-721/2011. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 16 d. https://eteismai.lt/byla/9612014896040/1-259-721/2011?word=Seksualinis%20priekabiavimas.

21. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 25 d. nuosprendis Nr. 1A-247/2013. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 16 d. https://eteismai.lt/byla/146761004681672/1A-247/2013?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis Nr. 2K-250/2013. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 16 d. https://eteismai.lt/byla/153766155571349/2K-250/2013?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
23. Kauno apygardos teismo 2012 m. gruodžio 22 d. nuosprendis Nr. 1-256-508/2012. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 20 d. https://eteismai.lt/byla/279251027493511/1-256-508/2012?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
24. Kaišiadorių rajono apylinkės teismo 2011 m. sausio 24 d. nuosprendis Nr. 1-17-359/2011. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 20 d. https://eteismai.lt/byla/100661580616758/1-17-359/2011?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
25. Mažeikių rajono apylinės teismo 2013 m. liepos 12 d. nuosprendis Nr. 1-16-721/2013. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 14 d. https://eteismai.lt/byla/234385447541802/1-16-721/2013.
26. Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis Nr. 1A-76-557-2011. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 24 d. https://eteismai.lt/byla/180767731898278/1A-76-557-2011?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
27. Kauno apygardos teismo 2017 m. gruodžio 5 d. nutartis Nr. 1A-699-498/2017. Infolex. Žiūrėta 2019 m. spalio 24 d. http://www.infolex.lt/tp/1548971.
28. Panevėžio apygardos teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis Nr. 1A-178-350/2018. Infolex. Žiūrėta 2019 m. spalio 24 d. http://www.infolex.lt/tp/1666867.
29. Šiaulių apygardos teismo 2013 m. gruodžio 27 d. nutartis Nr. 1A-951-354-2013. Teismai. Žiūrėta 2019 m. spalio 25 d. https://eteismai.lt/byla/215608332564125/1A-951-354-2013?word=Seksualinis%20priekabiavimas.
30. Šiaulių apygardos teismo 2016 m. kovo 7 d. nutartis Nr. 2A-295-357/2016. Teismai. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d. https://eteismai.lt/byla/32295075731830/2A-295-357/2016.
31. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. kovo 5 d. sprendimas Nr. E2-3596-727/2019. Teismai. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d. https://eteismai.lt/byla/161656261538120/e2-3596-727/2019.
32. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis Nr. EA-3283-492/2017. Teismai. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 14 d. https://eteismai.lt/byla/119179528403017/eA-3283-492/2017.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 3K-3-309/2012. Teismai. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 17 d. https://eteismai.lt/byla/262467502282335/3K-3-309/2012.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

34. Fedosiuk, Oleg. „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir praktika“. *Jurisprudencija*, Nr. 19(2) (2012).
35. Veršekys, Paulius. „Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos“. *Teisė* 68 (2008).
36. Dvilaitis, Vidmantas. „Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį“. *Jurisprudencija* Nr. 60(52) (2004).
37. Švedas, Gintaras. „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“. *Teisė* 82 (2012).
38. Bereikienė, Daiva, Oleg Fedosiuk, Marius Kuzminovas, Aurelijus Gutauskas, Marijus Šalčius, Neringa Palionienė, Edita Gruodytė, Olegas Šibkovas, Albertas Milinis, Simona Žižienė, Mindaugas Bilius, Gediminas Balčiūnas ir Inesa Gulbinienė. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga*. Vilnius: Registrų centras, 2017.
39. Davulis, Tomas. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2018.
40. Prapiestis, Jonas. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (II)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2004.

KITI ŠALTINIAI

41. Litvinaitė, Ugnė. „Dveji metai po #MeToo: Sistema neapvirto, bet pokyčiai vyksta“. *Mano teisės*, 2019 m. lapkričio 19 d. https://manoteises.lt/straipsnis/dveji-metai-po-metoo-sistema-neapvirto-bet-pokyciai-vyksta-3/.
42. Informatikos ir ryšių departamentas. Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 14 d. https://www.ird.lt/lt/paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1.
43. Vilniaus universitetas. „Seksualinis priekabiavimas – riba, kuri pajuntama“. *VU naujienos*, 2018 m. gruodžio 12 d. https://naujienos.vu.lt/seksualinis-priekabiavimas-riba-kuri-pajuntama/.

44. Murauskienė, Dovilė. „Kokia teisinė atsakomybė laukia seksualiai priekabiavusių asmenų?“. *Teismai*, 2018 m. kovo 15 d. https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/kokia-teisine-atsakomybe-laukia-seksualiai-priekabiavusiu-asmenu/5525.
45. „Seksualinis priekabiavimas – vieša paslaptis. Kodėl žino daug kas, bet kalba retas?“. *Mano teisės*, 2018 m. vasario 2 d. http://manoteises.lt/straipsnis/seksualinis-priekabiavimas-viesa-paslaptis-kodel-zino-daug-kas-bet-kalba-retas/.
46. „Baigtas ikiteisminis tyrimas dėl galimo seksualinio priekabiavimo“. *Prokuratūros*, 2018 m. rugsėjo 3 d. https://www.prokuraturos.lt/lt/naujienos/ikiteisminiai-tyrimai-ir-viesojo-intereso-gynimas/baigtas-ikiteisminis-tyrimas-del-galimo-seksualinio-priekabiavimo/6048.
47. „Teismas baigė ginčą dėl seksualinio priekabiavimo Juozo Miltinio dramos teatre“. *Lygybė*, 2019 m. balandžio 18 d. https://lygybe.lt/lt/naujienos/teismas-baige-ginca-del-seksualinio-priekabiavimo-juozo-miltinio-dramos-teatre/1083.
48. „Seksualinio priekabiavimo ir diskriminacijos prevencija“. Vilniaus universitetas. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 28 d. https://vusa.lt/lt/seksualinio-priekabiavimo-ir-diskriminacijos-prevencija.
49. „Startuoja seksualinio priekabiavimo prevencijos kino industrijoje projektas“. *Lietuvos kino centras*, 2019 m. balandžio 24 d. http://manoteises.lt/straipsnis/startuoja-seksualinio-priekabiavimo-prevencijos-kino-industrijoje-projektas/.
50. LR Lygių galimybių kontrolieriaus 2017 m. birželio 21 d. sprendimas Nr. (17)SN-110)SP-59 „Dėl galimo seksualinio priekabiavimo Juozo Miltinio dramos teatre tyrimo“. https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2017/06/sprendimas-nr.-59.pdf.
51. „Act Implementing European Directives Putting Into Effect the Principle of Equal Treatment“. Žiūrėta 2019 m. spalio 5 d. https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/EN/publikationen/agg_in_englischer_Sprache.pdf;jsessionid=5BA941086AAED89211D6964D3D598870.2_cid332?__blob=publicationFile&v=2.
52. „Discrimination Act“. Žiūrėta 2019 m. spalio 5 d. https://www.government.se/contentassets/6732121a2cb54ee3b21da9c628b6bdc7/oversattning-diskrimineringslagen_eng.pdf.
53. „Country Sweden“. Social Institutions & Gender Index. Žiūrėta 2019 m. spalio 7 d. https://www.genderindex.org/wp-content/uploads/files/datasheets/2019/SE.pdf.

54. „Violence against women: an EU-wide survey“. European Union Agency for Fundamental Rights. Žiūrėta 2019 m. spalio 7 d. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.
55. „Chart of signatures and ratifications of Treaty 210“. Council of Europe Portal. Žiūrėta 2019 m. spalio 10 d. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures.
56. „L. Kukuraitis: Kalbant apie Stambulo konvencijos ratifikavimą svarbu nepamiršti esminių jos tikslų“. Ryšių su visuomene skyrius. Žiūrėta 2019 m. spalio 10 d. https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/l-kukuraitis-kalbant-apie-stambulo-konvencijos-ratifikavima-svarbu-nepamirsti-esminiu-jos-tikslu.
57. „Italy legislation on sexual violence and sexual harassment“. Žiūrėta 2019 m. spalio 10 d. http://executive.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2018/05/Italy-Legislation-on-Sexual-Violence-Sexual-Harassment.pdf.
58. „Safe at Home, Safe at Work“. ETUC. Žiūrėta 2019 m. spalio 10 d. https://www.etuc.org/sites/default/files/document/files/italy_etuc_safe_at_home_safe_at_work_final_2017_0.pdf.
59. „Report on Sexual Harassment in the Workplace in EU Member States“. 2004 m. birželis. http://www.justice.ie/en/JELR/SexualHrrsmtRpt.pdf/Files/SexualHrrsmtRpt.pdf.
60. „Gender Equality Act“. Riigikogu. 2004 m. gegužės 1 d. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530102013038/consolide.
61. „Labour law“. LIKUMI. Žiūrėta 2019 m. spalio 15 d. https://likumi.lv/ta/en/id/26019-labour-law.
62. „The Labour Code“. 1997 m. gruodžio 23 d. http://www.en.pollub.pl/files/17/attachment/98_Polish-Labour-Code,1997.pdf.
63. Vincent, Véronique. „France adopts a new law on sexual harassment“. 2012 m. rugpjūčio 1 d. https://www.soulier-avocats.com/en/france-adopts-a-new-law-on-sexual-harassment/.
64. „Working Conditions Act“. 1988. https://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/arch/ned/workcondact98.pdf.
65. „Sexual Harassment – Netherlands“. Žiūrėta 2019 m. spalio 15 d. http://markel.hrcare.com/Article.aspx/707/SexualHarassment-Netherlands.

66. „Criminal Code“. Ministerio de Justicia. https://www.legislationline.org/download/action/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf.
67. „Penal Code of July 17, 2009“. https://www.legislationline.org/download/id/8291/file/Romania_Penal%20Code_am2017_en.pdf.
68. „The Penal Code“. 1997 m. birželio 6 d. https://www.legislationline.org/download/id/7354/file/Poland_CC_1997_en.pdf.
69. „Sexual harassment in the workplace: what Hungarian companies need to know“. Žiūrėta 2019 m. spalio 17 d. https://www.jdsupra.com/legalnews/sexual-harassment-in-the-workplace-what-39446/.
70. Hornle, Tatjana. „The New German Law on Sexual Assault and Sexual Harassment“. https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/C8FAD908DD7B6ECC28C6CF36BD9603BE/S2071832200022355a.pdf/new_german_law_on_sexual_assault_and_sexual_harassment.pdf.
71. Pilinkaitė Sotirovič, Vilana, Samuolytė, Jolanta. „Teisiniai ir socialiniai – psichologiniai seksualinio priekabiavimo aspektai: kaip atpažinti? Gairės teisininkams“. Lietuvos žmogaus teisių centras, 2019. http://jauciuosigerai.lt/wp-content/uploads/2019/10/GAIRES-TEISININKAMS.pdf.
72. „Prokuratūra Aukščiausiajam Teismui apskundė Pūko išteisinimą dėl priekabiavimo“. LRT. 2019 m. rugsėjo 11 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1096526/prokuratura-auksciausiajam-teismui-apskunde-puko-isteisinima-del-priekabiavimo.
73. Nagrockienė, Ingrida. „Seksualinis priekabiavimas vis dar gėda ir pačios aukos bėda“. Alfa naujienos, 2017 m. kovo 21 d. https://naujienos.alfa.lt/leidinys/paneveziobalsas/seksualinis-priekabiavimas-vis-dar-geda-ir-pacios-aukos-beda/.
74. „Patiriate seksualinį priekabiavimą? Keli patarimai, ką reikėtų daryti“. Lygybė, 2017 m. gruodžio 4 d. https://lygybe.lt/lt/naujienos/patiriate-seksualini-priekabiavima-keli-patarimai-ka-reiketu-daryti/831.
75. Íñigo Sagardoy de Simón. „Employment and employee benefits in Spain: overview“. Practicallaw, 2013 m. lapkričio 1 d. https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-503-1479?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1.

76. „Spain – severance pay and redundancy payment“. ILO. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 2 d. https://www.ilo.org/dyn/eplex/termdisplay.severancePay?p_lang=en&p_country=ES&p_all_years=Y.
77. „DENMARK: Comprehensive national review report. Beijing +25“. Ministry of foreign affairs of Denmark. UNECE, 2019. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Denmark.pdf.
78. „Labor & Employment Law. Strategic Global Topics”. Ernst & Young, 2018 Edition #1. https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-labor-employment-law-strategic-global-topics-2018-edition-1/$FILE/ey-labor-employment-law-strategic-global-topics-2018-edition-1.pdf.
79. „Sexual harassment in the workplace“. International Lawyers Network. https://www.ilntoday.com/files/2018/07/Sexual-Harassment-in-the-Workplace.pdf.

ANOTACIJA

Raktiniai žodžiai: seksualinis priekabiavimas, diskriminacija, baudžiamoji atsakomybė.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama ir išryškinama baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą problematika, pateikiami alternatyvūs pažeistų teisių gynybos būdai. Siekiant tikslesnių ir išsamesnių tyrimo rezultatų, pirmojoje darbo dalyje apžvelgiamas Lietuvos ir užsienio šalių teisinis seksualinio priekabiavimo reglamentavimas. Antroje ir trečioje darbo dalyse, remiantis baudžiamosios teisės doktrina, baudžiamųjų bylų analize bei užsienio šalių praktiniais aspektais, vertinamas seksualinio priekabiavimo normos realus taikymas praktikoje, t. y. seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo pagrįstumas bei alternatyvių pažeistų teisių gynybos būdų taikymas.

Darbe ištirti skirtingų valstybių teisiniai reguliavimai, išnagrinėtas atribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų, nustatyta ir kritiškai įvertinta baudžiamosios atsakomybės Lietuvoje netaikymo problematika bei išanalizuoti alternatyvūs pažeistų teisių gynybos būdai leido pateikti naujo teisinio reguliavimo idėjas bei jau esančio teisinio reguliavimo redagavimo pasiūlymus.

ANNOTATION

Key words: sexual harassment, discrimination, criminal liability.

This Master's thesis examines and highlights the problem of criminal liability for sexual harassment and presents alternative ways of protecting the violated rights. The first part of the thesis reviews the legal regulation of sexual harassment in Lithuania and abroad in order to obtain more accurate and comprehensive research results. In accordance of the doctrine of criminal law, analyzes of criminal cases and practical aspects of foreign countries, the second and third part of the thesis assesses the practical application of the sexual harassment norm, i.e. the substantiation of criminalizing sexual harassment and the use of alternative means of remedies.

The investigation of legal regulation of different states, examined the demarcation from other criminal acts, identified and critically assessed the problem of non-application of criminal liability in Lithuania as well as the analyzes of alternative ways of protecting the violated rights allowed to present ideas for a new legal regulation and proposals for editing of existing legal regulation.

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje – aktuali magistro baigiamojo darbo tema, atsižvelgiant į seksualinio priekabiavimo, ne tik kaip visuomeninio reiškinio, tačiau ir teisinės normos, kontekstą. Darbe analizuojamas įvairių valstybių seksualinio priekabiavimo teisinis reguliavimas atkleidžia skirtingą požiūrį – vienose valstybėse seksualinis priekabiavimas traktuojamas kaip diskriminacijos formą, kitose – įtvirtinamas kaip nusikaltimas. Lietuvoje, kaip ir dalyje kitų valstybių, seksualinis priekabiavimas įtvirtinamas tiek kaip diskriminacijos forma, tiek kaip atskira nusikalstama veika.

Antroje ir trečioje darbo dalyje susikoncentruojama į baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą taikymą. Remiantis baudžiamųjų bylų analize atliekamas seksualinio priekabiavimo normos objektyviųjų bei subjektyviųjų požymių vertinimas, išskiriamos pagrindinės problemos – tikslo bei kaltės įrodymas. Minėtų bylų analize taip pat atliktas normų atribojimo tyrimas, kurio metu nustatyta, kad seksualinio priekabiavimo veikos atribojimas nuo jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkinimo veiksmų tiesiogiai priklauso nuo nukentėjusiojo amžiaus ir priklausomumo požymio nustatymo. Darbe taip pat nustatyta, kad privertimo lytiškai santykiauti ir seksualinio priekabiavimo normos tarpusavyje glaudžiai susijusios pagal požymių panašumą, todėl dažnai teismų atribojamos tik pagal ryškios psichinės prievartos ar grasinimo panaudojimą.

Darbe nustatomos ir aprašomos baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą netaikymo priežastys, išskiriant šias pagrindines: sudėtingas bylų nagrinėjimas, veikos pavojingumo nesupratimas bei nukentėjusiųjų baimė. Nustatyta problematika padėjo išryškinti bei pagrįsti seksualinio priekabiavimo dekriminalizavimo idėją bei įvertinti alternatyvių pažeistų nukentėjusiųjų teisių gynybos galimybes. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje esantis teisinis reguliavimas suteikia galimybę dekriminalizuoti seksualinio priekabiavimo normą, privertimo lytiškai santykiauti normos sudėtį pakeičiant iš materialiosios į formaliąją. Taip pat nustatyta, kad alternatyvios asmenų pažeistų teisių gynybos priemonės Lietuvoje yra tinkamos, tačiau praktiškai neišnaudojamos, todėl darbe siūlytinos galiojančio teisinio reguliavimo redagavimo idėjos.

SUMMARY

Criminal liability for sexual harassment in criminal law of Lithuania and other foreign countries - relevant thesis of the Master Thesis in accordance of the context of sexual harassment not only as a social phenomenon, but as a legal norm as well. The legal regulation of sexual harassment in different countries analyzed in the thesis reveals different attitudes - in some countries sexual harassment is treated as a form of discrimination, in others - it is established as a crime. In Lithuania, as in other countries, sexual harassment is enshrined both as a form of discrimination and as a separate criminal act.

The second and third parts of the Master Thesis focus on the criminalization of sexual harassment. Based on the analysis of criminal cases, the objective and subjective characteristics of the norm of sexual harassment are assessed, and the main problems - proof of purpose and guilt - are distinguished. The analysis of criminal cases also carried out the delimitation of norms study which found that the distinction between sexual harassment and abusive acts of a person under the age of 16 directly depends on the victim's age and the identification of an addictive trait. The work also found that norms of sexual intercourse and sexual harassment are closely related in terms of similarity of traits, and therefore often courts are only distinguished by the use of severe mental abuse or threats.

The Master Thesis identifies and describes the reasons for not criminalizing sexual harassment, highlighting the following: complex litigation, lack of understanding of the dangers of the deed, and fear of victims. The identified issues helped to highlight and substantiate the idea of decriminalizing sexual harassment and to assess the potential for alternative protection of victims' rights. The results of the research showed that the legal regulation in Lithuania provides an opportunity to decriminalize the norm of sexual harassment by changing the composition of the norm of forced sexual intercourse from material into formal. It has also been established that alternative means of redress for the violation of the rights of individuals in Lithuania are suitable, but practically unused, therefore the ideas of editing the existing legal regulation are suggested in the work.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2019 m. gruodžio 16 d.
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės mokyklos, Baudžiamosios teisės ir proceso instituto, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programos

Studentė Monika Griškutė,

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) *(vardas, pavardė)*